

FALIH RIFKI

**MOSKOV
RİOM**

1932

Muallim Ahmet Halit kitaphanesi

DK
267
A/B
1932
C.1

243759

Banalite

Grucia vapuru daha boğazda iken, ahbap - larımızdan birinin evine ihtiyar bir kalfa ka - dın geliyor: -İsmet Paşa, Rusya'da Bolşevik olacakmış; artık herkes çalışacakmış; kimse - nin malı mülkü olmayacakmış. Ne olur, belki içlerinde sizin bir tanıdığınız vardır; ona söy - leseniz, bunamış bir kadını. Bundan sonra iş tutamam. Bana İstinye'deki evimi bıraksalar, gene üst katını kiraya verip geçinsem, dursam.

Son buhran vergisi üzerine gene böyle, fakat daha sarsak bir kadın bana demişti ki:

— Beyefendi, benim beş lira maaşım var. Ankara'dan Bürhan Bey geliyormuş; elli ku - ruşumu kesecekmiş. Ne olur, beni ona götür - seniz, yalvarsam, eteğini öpsem, benim maa - şıma dokunmasa!

Büyük harpte Mudanya'da tifüs aşısı yapı - lırken, bir nefer: — Nedir bu çektiğimiz, her gün iğneleniyor duruyoruz, demişti.

Kulağıma iğilen bir hoca dedi ki: — Ne has - talık, ne bir şey.. Bize Alman kanı aşıyorlar.

Kalabalık ham ve şuursuz kaldıkça, onu fe - sat sağnağı içinde şaşalamaktan kurtarmak mümkün değildir. Bu şaşkınlık kalabalığı anarşi ve ihtilâle kadar da sürükleyebilir. Si -

lâh, kalabalığa karşı susmak değil, anlatmaktır. Rejim düşmanına fesat parolası vermek için, rejimin münaakaşalarını açık havaya çıkmaktan menetmek değil, fesat parolasını havada bırakmak için kalabalığın kulağını kendi tarafımızda bulundurmamızdır.

Her fikir hareketinin, rejim için faydalı olup olmadığına göre ölçülemediğine yerine, yığın içinde bırakacağı akislere göre muhakeme edilmesi gibi dar bir zindana hapis olamayız.

Yollarımız ve raylarımız az olduğu için vatanı daha iyi müdafaa ettiğimizi düşünenler çok olmuştur. Biz Türk demiryolu, Türk toprağının herhangi bir köşesine uzandığı zaman bir gün düşmanın bize ne çabuk ve kolay geleceğini değil, bizim düşmana ne çabuk ve kolay gideceğimizi hesap ederiz.

Bolşevizm propagandasına sebep olabilir, diye dünyanın altıda biri olan Rusya'yı, Faşist propagandasına yol açar, diye Akdeniz'in ikinci büyük devleti olan İtalya'yı görmemezlikten ve tanımamazlıktan gelmek bizim şeflerimizimizin mizaçlarına, karakterlerine, kafa ve ruhlarına yabancılaşmak demektir.

Türkiye'de kelimededen korkan rejim, daha 1908 de devrilmıştır.

İsmet Paşa, Moskova'da 1 Mayıs geçit resmi seyrederken, Süleymaniye camisine asıldığını işittiğimiz kırmızı bayrak ta bizi tasalandırmaz. Bu, tıpkı yeşil şeriat bayrağıdır.

.....

Bu bir iktisadî sistem, bir içtimaî nizam bayrağı değil, bir anarşi bayrağıdır. Nizamsızlıkta menfaat arıyanlar, hiç değişmeyen direğe, o günkü iktidara karşı, o günün moda rengine boyanmış bez parçasını çekeceklerdir: Ya şeriatın yeşil rengi, ya demokrasinin beyaz rengi, ya anarşinin kırmızı rengi!

Türk inkılâpçılarının adı, Kemalizmdir. Kemalizmde en büyük kıymet 1919 dan 1932 ye kadar süren Türkiye tecrübeleridir. Kemalizmin bu tecrübelerinden her zamanın inkılâpları ders alacaktır. Biz de Leninizm'in Rusya'daki, Mussolinizm'in İtalya'daki tecrübelerinden istifade edebiliriz. Türk yığınlarının terbiyesi için Moskova'nın yığın terbiyesi metotları, devletçi Türk iktisatçılığı için Faşizm'in korporasyon metotları, yepyeni kafa ve ruhta bir Cümhuriyet gençliği yetiştirmek için her iki inkılâbın çocuk ve genç yetiştiren metotları adım adım tetkik edeceğimiz şeylerdir.

Kemalizm durulmuş, kitaplaşmış, idareleşmiş bir dava değildir: Yürüyen, kımıldıyan, arıyan, canlı ve oynak bir ihtilâldir. Bu ihtilâlin gözü her tarafa doğru açık olmak lâzım gelir. Yalnız bir esasta sarsılmaz bir taassup gü-

*deriz: Kemalizm'in Türk ve Türkiyeci, müstak-
kil ve istiklâlcî karakterine candan bağlı kal-
mak.*

*Bu küçük kitabımla Yeni Rusya'ya ve Faşist
Roma kitaplarını tamamlamış oluyorum.*

Ankara, haziran, 1932

Ankara

Bir Faşist, rejimin bir gazetesinde diyor: «Mülkiyetin masunluğu, Faşist devletin prensipi değildir. Mülkiyet, liberal bir itikattır; faşist bir itikat değildir. İngiliz bir itikattır; Romalı bir itikat değildir. Nizam adamları bizi kollektivizm veya ona benzer bir sistemi benimsemiş olmakla itham etmektedir. Efendiler, siz İtalyan inkılâpçıları değil, Pomeranya muhafazakârlarıdır.»

Başka bir faşist bu görüşün ve düşünüşün Mussolini faşizmine ait olduğunu anlatarak diyor ki: «Faşist doktrini nasıl liberal değilse, kommünist te değildir; bilhassa mülkiyet hakkının aleyhine değildir.»

Bir Faşist, rejimin bir gazetesinde diyor: mesleki tam ve iyi anlatılmadığı için, en sofu faşistler arasında liberallikten kommünistliğe kadar dalgalananlar vardır. Bu dalgalanışın ehemmiyetini göz önüne alınız: İki fırkacıdan biri mülkiyet hakkını faşist devletin esasına zıt, öbürü bilâkis mülkiyet hakkının Faşist devlette muhterem olduğunu söylemektedir.

Eğer tam bir program olmaz, bu programın her tarafı vuzuhlandırılmazsa hiç bir rejim, zihin kargaşalığından kurtulamaz. Bizde ara sıra gördüğümüz bu kargaşalık, programımız

olmamasından, hatta eksik olmasından değil, Kemalizmin ideolojisi yapılmamasından, her tarafa çekilebilir müphem ve umumî esaslar bir takımlarının hoşuna gitmesindedir.

Ankara, sergide kumaş seçer gibi, kitaplar arasında bir iktisat mesleki beğenip yeni Türkiye'yi bu kalıba göre dökmek istememiştir. Moskova'da kitap hayatı, bizde hayat kitabı zorlamıştır.

Ankara'daki iktidar fırkası iktisadî prensiplerini şöyle izah eder: «Fert iktisadî teşebbüslerde serbesttir. Devlet, ferdin yapamadığı veya kendisinin yapması halk menfaatine daha uygun olduğuna inandığı her işe teşebbüs edebilir. Türkiye, ecnebi kapitalizminin, müstakil Türk iktisadına ve halk menfaatlerine zıt olmıyan teşebbüslerine de açıktır.»

Bu prensipte üç unsuru yanyana görüyoruz: Fert, Devlet, Ecnebi sermayesi!

Eğer herhangi bir kimse bu üç unsurun yalnız fert tarafını tutarsa Serbest Fırkaya kadar gidebilir; eğer yalnız cemiyeti alarak ferdi inkâr ederse Bolşevizme kadar gidebilir; eğer Türkiye'nin inkişafı için kapitalizmin yardımından başka imkân olmadığını söyleyse kapitulâsyonculuğa kadar gidebilir.

Denizde devlet ve fert, dokuma san'atlarında devlet ve yabancı kapitalizm, çimento san'atlarında yabancı kapitalizm ve fert unsurlarını yanyana görüyoruz. Devlet ve ferdin, dev-

let ve yabancı kapitalistin içiçe bulunduğu teşebbüsler de az değildir.

Buraya kadar halk fırkacılarının münakaşay düştüğünü gören yoktur. Fakat bize hayat bu üçüzlü siyaseti zorlarken, buhran bir ekonomya davasını bütün münakaşaların ön safına geçirmiştir: Plânlı iktisat.

Plân parolasını ortaya atanlar, dünya buhranının başıboş liberalizmin eseri olduğunu söylemekte ve artık bu nizamın iflâs ettiğini anlatmaktadırlar.

Bu plân kelimesi beş senelik plândaki kelime değildir. Moskova'nın kullandığı bütün kelimeleri kırmızı görmek, insanın kendini iktisat dili konuşmaktan menetmesi olur.

Plân şu veya bu rejimin değil, artık bütün âlemin kelimesidir. Bir bahçe, bir ev, bir fabrika ve bir şehir yaparken kullanılan plân kelimesine kimsenin ses çıkardığını görmüyoruz. Bir memleketin iktisat hayatı, hepsinden daha büyük bir inşadır. Bu inşanın plânı olabilir değil, olmak gerektir.

Plân hem bir müvazene, hem de bir tasarruf unsurudur. Yedi odaya ihtiyacınız, üç oda yapabilecek paranız var. Yedi odalık ev plânınızın paranızın yettiği kadarını tatbik edeceksiniz. Bunda şu hususiyet var ki her elinize geçen paranın tam yeri neresi olduğunu gösteren plân masanızın üstündedir. Plânsızlık israf ve anarşi demektir.

Rusya plâncılığının farkı, müstakil bir iktisadiyatın belki bir asır sürecektir inşasını sekiz on seneye sığdırmak zaruretinden doğuyor. Rusya, beş on senelik plâni bütçesine uyduğu için hazırlamış değildir; beş on sene içinde bütün dünyadan müstakil yaşayabilmek imkânını elde etmek için hazırlamıştır. Bu plânın hakikatleşmesi için de normal anormal bütün vasıtalarla baş vurmuştur.

Böyle bir zorlamağa hiç bir tarafta ihtiyaç olmuyabilir. Fakat şunu unutmamalıdır ki biz vatanın coğrafî birliği için Orta Anadolu'dan ta Şark hudutlarına kadar en kısa zamanda bir demiryoluna ihtiyacımız olduğunu gördüğümüz zaman ve inşa parasını ancak kendi bütçemizde aramak zarureti olduğu vakit:

— Muhacirleri yerleştirecek parayı hemen gelir vermeyecek bir işe harcediyorsunuz, veya

— Demiryolları masrafı bir kaç nesle taksim edilecek bir iştir; bütün fedakârlık nasıl tek bir nesilden istenebilir?

Gibi tenkitlere güldük. Vatan müdafaası mantığı, bütün bu mantıkların sırtını yere vurdu.

Vatan müdafaası mantığı, bir harp mantığıdır. Her harbi bir tek nesil yapar. Vatanın bir kısmının kurtarılmasını öteki nesle devre - demez.

Rusya'da bu harp mantığı, biri biten, biri başlayan beş senelik plânların temel direğidir.

Plânlı iktisat

Dediğimiz gibi, şimdi her tarafta plâncılar sınıfı ön safı almaktadır. Hiç bir gazete, revü gösteremezsiniz ki içinde buhran kelimesinden başka *Economie dirigée* ve *Economie planifiée* kelimelerine rastgelmiyesiniz. Acaba bu plâncılara ne isim takacaksınız? Kommünist, sosyalist, faşist, devletçi, içlerinde hepsinden vardır; hepsini birbirine karıştıran da var. Fakat şurası şüphesizdir ki hepsi bir tek fikirde birliktir: Fertçi ve liberal iktisat sistemi ölmüştür; insanlar yeni bir nizam aramaktadırlar.

Fertçi medeniyet Roma hukukuna dayanmıştır; Fransız ihtilâlinden doğan burjuva devlet bu medeniyetin esiridir. Makine, işte bu medeniyetin tekâmülünü durdurmuştur.

Fertçi medeniyetin kalıbı, ev ve el ekonomyası idi. Bu medeniyette ferdin mümtazlığı ve hürriyeti esastır. Fakat buharlı makine insanları motör merkezinin etrafına topluyarak, fabrikayı ve san'at şehirlerini yaratmıştır. Dünya buhranı dediğimiz buhran işte o gün başlamıştır.

Plânsız ekonomyada herkes tabii servetleri istediği gibi işletebilir; mahsul ve kuvvetleri israf edebilir; istihlâk ve istihsal müvazenesini bozabilir. İstihsal imkânları hemen hemen hudsuzdur. Bilâkis istihlâk imkânlarının bir hududu vardır. Hiç şüphesiz Garp âlemi bir

fazla - istihsal buhranına gelip çatacağı. Bugünkü dünya buhranı budur. Buna *az - istihlâk* buhranı ismini vermek yanlıştır.

Dünya buhranı, ancak muvakkat tedbirlerle, bugüne kadar geciktirilmiştir:

1— Yeni ihtiyaçlar yaratılarak ve artırılarak,

2— Avrupa'dan makine, sermaye ve insan çıkartılıp Amerika cihazlanarak,

3— Müstemlekelerin cihazlanmasına teşebbüs olunarak,

4— Müstehlike verilen kredilerle yarınki servetler seferber olunarak.

Cihazlanan Amerika, Avrupa pazarı olmaktan çıkmış, bundan başka her tarafa Avrupanın rakibi olmuştur. Koloniler, Avrupanın istediği gibi müstehlikleşmemiştir; bilâkis bir takımları istihsal merkezleri olmuştur. Kredi, buhranı biraz uzaklaştırmaktan başka bir şeye yaramaz. İhtiyaçların artırılmasına ve yaratılmasına gelince, bunun da bir haddi vardır.

Buhran işte böyle doğdu. İnsan, kafasının ve elinin eseri olan makinenin esiri olmuştur. Ya makine insanı, ya insan makineyi hükmü altında tutacaktır. İnsanlar makineyi emirlerine alabilmek için yeni bir nizam yaratmağa mecburdurlar.

Bu yeni nizam nedir?

Garp plâncıları

Bu sual, Avrupa plâncılarına sorulmuştur: Yeni nizam nedir, programınız nedir, Bolşevik misiniz, Faşist misiniz, Sosyalist misiniz? Avrupa'yı Yeni Rusya'ya benzeterek mi bu nizama varmak fikrindesiniz?

Avrupa plâncıları bu sual karşısında şu tahlilleri yapmaktadırlar:

«... Bütün zamanlarda ve bütün memleketlerde geçer bir politika doktrini yoktur. Politika, muayyen bir dünya parçasında, muayyen bir devirde meydana çıkan ihtiyaçların ilmidir ve ecmiyet hayatını bu ihtiyaçları tatmin etmek için idare etmek sanatıdır.»

«... Ne vakit mevcut müesseseler zamanın normal bir çerçevesi olabilirse, nizam, yani medeniyet hali vardır. Eğer bu müesseseler, yeni zaruretlere rağmen, ille tutunmak ve imtiyazları tutmak için inat ederlerse, nizamsızlık vardır. Bir inkılâp lâzımdır. İnkılâp bir yeni nizam kurmak demektir.»

«... Kapitalizm, hiç şüphesiz büyük ve yaratıcı olmuştur. Yeryüzünün suratını değiştirmiş, tekniği ile insanlığın büyük eserlerinden bir kaçına vücut vermiştir.»

«... Fertçilik ve kazanç fikri üzerine kurulan kapitalizm, istihsali umulmaz bir hadde kadar çıkarmağa muvaffak olmuş, fakat bir tevzi nizamı yapamamıştır.»

«... Rusya işi başkadır. Rusya zanaatları az inkişaf etmiş, hayat ve halkı az yetişmiş bir memlekettir. Rus ihtilâli her şeyden evvel, bu hayat ve halk ile garp arasındaki uzun uçurumu doldurmak zaruretinde idi. Herkese muayyen bir derece refah, muayyen bir miktar zarurî âletler, muayyen bir hayat seviyesi vermek lâzımdı. İşte Rusya'nın zanaatlarla cihazlanmasının sebebi budur.»

«... Beş senelik plân, kapitalizmin uzun bir zamanda başka memleketlerde yaptığıının, daha nizamlı sistemli ve bir de herkesin menfaati için, Rusya'da daha kısa zamanda yapılısından başka bir şey değildir. Bu ilk konaktır.»

«... Rus ihtilâlcileri bu birinci konağa varmak için, Rusya'da işlenmemiş bir toprak bulmuşlar, fert ekonomyasının anarşisinden masun kalmışlar, ve bir de yaptıklarınının, yaratmak istedikleri yeni cemiyetin ana esaslarına uygun olmasına dikkat etmişlerdir.»

«Bu, Rusya'da kollektif cemiyetinin hazırlanışdır.»

«Bu, muvakkat te olsa, bir sınıfın diktatörlüğünü, devletin sert hâkimliğini ve en kısa zamanda Rusya'yı garbe yetiştirecek eseri başarmak için hürriyetlerin silâh altına almasını emretmiştir.»

«... İlk mühim olan şey beş senelik plândır. Daha mühim olan şey ise bu plândan ne yapı-

lacağı, bu eserin neyin malzemesi olduğudur.»

«... Rus hâdisesi, tamtamına Rus'tur: Bir memleketin içtimaî ve iktisadî vaziyetine mahsustur. Bu rejimi, olduğu gibi garp âlemine uyar zannetmek, ve her şeyi bu istilâdan beklemek bizim için saflık olur.»

«Rusya, yerinin altı üstü ya hiç işlenmemiş ya geri usullerde işlenmiş bir topraktı; bütün tecrübeler için serbestti. Her şey yeniden yapılacak. Orada sıfırdan başlayan bir plân tasavvur olunabilirdi, 19 uncu asrın ortalarında Amerika'da olduğu gibi.»

«Garp âleminin iktisadî vaziyeti Rusya'dan farklı olduğundan, hatta aynı hedefe varmak için, usul ve hal tarzları da farklı olacaktır.»

«Garpte işlenecek olan işlenmiştir. Köylü mülkiyeti parçalanmış, toprağın her köşesi kazılmış, ağır, hafif ve küçük sanayi her tarafta inkişaf ederek pazar muharebelerine girişmiştir. Burada serbest bir satıh üzerinde genişlemek değil, serbest olmiyan bir satıh üzerinde rekabet unsurunu hazfederek, yukarıya doğru çıkmak düşünülebilir.»

«... Yalnız Rusya ile Garp mukayesesine değil, meselâ Almanya ile Fransa arasındaki farklılara bakınız: Alman ekonomyası on beş kadar trüştün elindedir. Yarın bir kaç idare meclisi kaldırmak, kazanç esasını tahdit etmek, iktisadî teşebbüsleri kollektifleştirmekle sosyalizme geçebilir. Fransa'da vaziyet daha

zordur. Yarı çiftçi, yarı-zanaatçı, Fransa o kadar dağınıktır ki esaslı bir inkılâp olmadıkça aynı hedefe varamaz.»

«İçtimaî değişiklik, sıkısıkı, vakıalara bağlıdır. Fakat vakıalar dünyanın her tarafında başka olduğundan, aynı prensipler ve aynı gayeler için, her tarafta ayrı kararlar ve taktikler gerektir.»

«... İçtimaî organizasyon demek, insanların hayatını, muayyen bir toprak parçasında ve muayyen bir devirde tanzim eden en uygun müesseselerin hepsi demektir.»

Biz...

Şimdi tekrar Türkiye'ye dönüyoruz:

Faşistler diyorlar ki: «Faşizm, İtalyanlığa mahsustur.»

Herkes biliyor ki: «Bugünkü Moskova nizamı Rusya'ya mahsustur.»

Ve şunu söyleyebiliriz: «Kemalizm, Türkiye'ye mahsustur.»

Bu üç rejimi yaklaştıran bir takım esaslar vardır. Moskova bir sınıf diktatöryası altında, bütün Rusya'yı o tek sınıfa götürerek, Roma, sınıflar arasında ahenk kurarak, Ankara ise sınıfsız bir cemiyet ideali içinde, fakat hepsi umumî halk refahını hedef almıştır. Üç rejimin üçünde de Devlet, hiç bir millet zümresinin imtiyazları namına diğer zümreler üzerin-

de hükmetmiyecek, türeyen sınıflar, aralarındaki davayı Devlet dışında, sokak ve parlâmentolarda boğuşarak halletmiyeceklerdir.

Kemalizmle, Faşizm arasında hususî bir yakınlık, Devlet, fert ve ecnebi sermaye teşebbüslerinin üçüne de yer vermekte olmalarıdır. Kemalizm ile Leninizm arasında hususî bir yakınlık, her iki tarafın halk yığınları ve iktisadî inkişafı ile Garp arasındaki uzun ayrılığı en kısa zamanda telâfi etmek zaruretidir.

Türk plâncılarının istediği, Türkiye'nin Moskovalaştırılması, veya Romalaştırılması değildir. Gerek fert, gerek devlet, gerek dış yardım, buraya sermayesini koyduğu zaman, bunun, hiç bir enerji israfı olmaksızın semere vermesini kontrol etmeğe elverişli bir inkişaf plânının tanzim olunmasıdır.

Devlet ile fert arasındaki deniz nakliyatı rakipliği yüzünden tuzlu suya dökülüp giden millî sermayenin, hiç bir tarafı işlemiyen bu toprakta semere vereceği binlerce teşebbüs vardır.

Eğer bir ipek plânımız olmazsa, eğer ipek pazarlarımızın bir hesabı olmazsa, bugün hepimizin memnun olduğumuz Bursa inkisafının arkasından bir ipek buhranı çıkacağına şüphe yoktur.

Ne yapmak istiyoruz? Millî ve müstakil iktisat.

Niçin? Çünkü bu asırda müstakil kalabilmek, müstemleke haritasından çıkmak için bir

memleket boş bir pazar, işlenmemiş bir toprak ve dokunulmamış bir servet kaynağı manzarasında olmamalıdır.

Manevî sermayemiz ne haldedir? Azim, şuur, iman ve kararımız tastamamdır. Tekniğimiz eksiktir.

Ya maddî sermayemiz? Paramız azdır. Kısmî programlarımız vardır. Fakat devletin bütün teşebbüsler arasında yüksek nâzımlığına imkân verecek her tarafı çizilmiş bir inşa plânımız yoktur.

Ne yapabiliriz? En az zamanda bize senede şimdikinin üç dört misli bütçe lâzımdır. Bugünkü dış ve iç piyasa ve pazarlara, bugünkü iktisat şartlarına göre toprağımızın nesinden ve neresinden bu bütçeyi almak mümkün ise bütün enerjimiz, paramız, fert ve Devlet, hepimiz ona hücum edeceğiz.

Bundan başka, 14 milyondan 9 milyonu ihtiyaçsız ve iktidarsız olan bir nüfus, bir memleketin inşasını imkânsızlaştırır ve geciktirir.

Türk köyünü ihtiyaçlandırmak,

Türk köyünü iktidarlandırmak lâzımdır.

Biri bir terbiye plânı, öteki bir iktisat plânı işidir.

Köy pazarlaşacaktır.

Bunun hepsine birden Türkiye'nin iktisadî kurtuluş plânı diyebiliriz. Bu kurtuluş kavga-

sında hem Rusya'dan, hem İtalya'dan, dünyanın her tarafındaki tecrübelerden ders alacağız.

Davamız Amerikalaşmak, Rusyalaşmak, İtalyalaşmak, Almanyalaşmak değil, ideal Türkiye'yi yapmaktır.

Türk ihtilâli, kurtuluş ve kuruluş için, herhangi bir milletin yapamayacağını yaptı. Kurtuluş ve kuruluşu temelleştirmek için herhangi bir milletin yapabileceğini daha kolay hakikatleştireceğine şüphe yoktur.

Eski Rusya'nın Avrupalılaşma hareketi ile eski Türkiye'nin Avrupalılaşma hareketi arasında zaman farkı altmış sene kadar bir şeydir. Son günlerde Rusya imparatorluğu ile Osmanlı imparatorluğunun Avrupalılığı arasındaki fark ise Rusya lehine, ne kadar büyük olduğunu biliyoruz. Halbuki Büyük Petro'nun yenileştirmeye başladığı Rusya, muasır Osmanlı imparatorluğu Türkiye'sinden asırlarca geri idi.

Yeni Türkiye ve yeni Rusya ihtilâlleri üç dört sene farkla başlamıştır. Büyük ilerleyiş hamlelerimizin doğuracağı yeni cemiyetlerimizin manzaraları, ancak, metot ve teknik ve organizasyon faklarının neticesi olacaktır.

Hiçbir puta tapmıyoruz; hiçbir sistem zindanında mahpus değiliz. Nazariye ezbercisi değil, hayat ve realite adamlarıyız.

Moskova inkılâbı idealini dünya ile çerçevelemiştir.

Garp plâncıları kendilerini müstemlekeli bir Avrupa ile çerçevelemişlerdir.

Kemalistler, kendilerini müstakil bir Türkiye ile çerçevelemişlerdir.

Kemalizmin bir de enternasyonal kıymeti olduğuna şüphe yoktur. Kemalizm, müstemleke ve yarımüstemlekelerin kurtuluş metodu, kurtuluş felsefesi, kurtuluş örneğidir. Bu da tarihte mazlûm insanlığa bir hizmetimiz olarak kalacaktır.

Valûta

Hotel National'in kapısı önünde kırmızı esvaplı ve sarı düğmeli iki şasörle karşılaştım. Gözlerimi uğuşturuyorum: bu artık 1930 Moskova'sının kuru ve isteksiz han dekoru değildir. Bu, Paris ve Berlin gibi büyük şehirlerin otellerinden biridir.

Çünkü ben şimdi bir yeni zanaatın cihazları içindeyim. 1930 dan sonra Moskova'da İnturist diye bir kelime çıkmıştır. Bunun Türkçesi seyyahçılık zanaatıdır.

1930 da Rusya'ya ayak basanlar fotoğraf makinelerini gümrükte bırakmağa mecbur idiler. Moskova'nın başkalarına göstermemeye çalıştığı şeyler fazla idi. Sokaklar bozuk, üstbaş eski ve yırtık, yapılar yıkıktı. Bir atölyede kırmızı bir su gibi akan demiri, öbür atölyenin kapısından tam bir otomobil veya kamyon olarak çıkararak fabrikalar henüz kurulmakta idi; Dinyeper barajı henüz bir beton iskeleti idi. İçeriye giren burjuvanın gözü gibi objektifi de bozuk sokağa, eski esvaba ve yıkık yapıya saplanacaktı. Memleketine döndüğü zaman, yıkanmış filimlerini gazete ve revülere dağıtacak ve hepsinin başında şu cümle bulunacaktı:

- Lenin'in cennetini mi soruyorsunuz, işte!
- Ya fabrikalar?

Bıyığının altından gülümsiyerek:

— Evet bir kaç makine de ben sattım. Parasını halkın yiyeceği etten, giyeceği kumaştan, ısınacağı kömürden, çocuğuna vereceği süten ödediler. Ne yapayım, onlara acıdımsa da fabrikamın yüzlerce amelesini işsiz kalmaktan kurtardım. Gerçi Moskova'da bir amele devleti var. Fakat bu devlet şimdilik Rusya amelesi için değil, Almanya ve Amerika amelesi için çalışıyor.

«Yalnız Bolşevizm değil, büyük Rusya zanaatları da bir hayaldir. Her ikisi de milyonların ızdırabına malolmaktadır. Moskova birincisini söz ve süngü ile hakikatleştirmeğe uğraşmakta, fakat ikincisi için yağlı makine ve beton kullanmaktadır. Hepsi yıkılıp gidecekse de, o zamana kadar hiç olmazsa bizim fabrikalarımızın işlemesine ve kazanmasına yardım edecektir.»

1932 de Moskova başka türlüdür: artık buraya hem fotoğraf, hem de seyyah girebilir. Gerçi üstbaş o kadar düzelmiş değildir. Fakat halkın resmini almak isteyenler, aynı filmin içine her tarafta göze çarpan yeni ve büyük inşaatın bir parçasının sokulmuş olduğunu görecektir. Eski ve yıkık bir yapıyı, arkasından dev gibi bakan yeni ve büyük bir yapının manzarasından kurtararak çekmek zorlaşmıştır. 1930 da Moskova'nın şurasında burasında kaynıyan zift, şimdi üç buçuk milyonluk şehrin içinde ve dışında, caddeler, yollar ve meydanlar olarak donmuştur.

Seyyah Moskova'ya *Valuta* getirecek ve geri döndüğü zaman vatandaşlarına ya dünyanın en büyük barajının, veya Harkof traktör fabrikasındaki dünyanın en büyük iş zincirinin resimlerini götürecektir.

1932 Moskovası 1930 Moskova'sından belki daha fazla burjuvadan nefret eder: Fakat ondan *Valuta* sağlar. Zehri akıtılıp derisi işe yarayan yılan, bir kıymettir.

Valuta, bu kelimenin güzelliğini, genişliğini ve derinliğini Moskova'ya gitmemiş olanlar anlayamaz. Ruble para değildir; Raspsikadır. Moskova amelesine ruble verilebilir; çünkü amele Rusya mallarından kendi kooperatifine ne ayrılmışsa, onun içinden hissesini ruble ile alabilir; devlete odasının kirasını ruble ile verebilir. Fakat Almanya ve Amerika, kendi makinelerini, Rus kooperatiflerinde kara ekmeğe çevrilebilir bir vesika ile değil, her hangi bir bankada altına çevrilebilir başka bir vesika ile, Dolar, Sterling, Frank veya Markla satarlar. Yeni Rusya hiç bir şeyde dünyaya muhtaç olmamalıdır; iktisatça müstakil olmalıdır. Bu istiklâl ancak büyük zanaatları Rusya içinde kurmakla imkânlaşabilir. Makineler ise Avrupa ve Amerikadadır. Rusya halkına ölmeyecek ve donmıyacak kadar yiyecek ve giyecek verildikten sonra, geri ne kalmışsa dış pazarlarda satılacak, *Valuta* gelecek ve ancak bununla makineler alınacaktır.

Kapitalizmin yerine kurulan sosyalist cemiyetinin temelleri kapitalizmin parası, kapitalizmin makinesi, kapitalizmin tekniği ve teknisiyeni, kapitalizmin çalışma metotları ile atılmıştır.

Seyyahçılık zanaatı inkişaf bulursa, Moskova'nın iki ana parolasına hizmet edilmiş olur; Valuta ve propaganda!

Rusya dışarda o kadar fena tanınmamış olsaydı, belki içeride görülenler birdenbire fikirleri altüst etmeyecekti. Burası bir cennet değilse de, kafalarda yer eden kızıl cehenne me benzer yeri de yoktur.

Seyyahçılık zanaatının başında bulunanlar Rusya hudutlarının her tarafından başlıyan kısa ve uzun seyahat devirleri tertip etmişlerdir. Paranıza göre her hangi bir devri intihap eder, hudut boyuna kadar gelir ve orada İnturist'in adamlarına teslim olursunuz. Otomobil, gezinti, otel, şimendifer, artık hep bu müessese tarafından tanzim olunacaktır. İstanbul gazetelerinde okuduğum bir ilâna göre meselâ bu devirlerden 18 günlüğü, 660 Türk lirası kadar bir şeydir.

Burjuva, meraklı bir adamsa da kolay bir sağmal değildir. Rusya'da müzeler, saraylar ve istepler varsa da burjuvaya kırmızı esvaplı ve sarı düğmeli şasör, bar, kabare, cazband, iyi lisan bilir alımlı kadın, hepsi lâzımdır. İnturist bütün burjuva dekorunu büyük otellerin içine kurmuştur. Vaktile Rus aristokratla-

rını eğlendiren Moskava çingeneleri, içlerinden eski hayatın hasretini atmıyan kadınlar hep hizmete alınmıştır. Bir tarafta çürüyüp ölmeğe mahkûm eski bir çarlık başkonsolosu iyi bir metrdotel olabilir. Saraylarda yaşamıya alışan bir jeneral karısı bir otel katının banyolarına, yataklarına ve temizliğine pek iyi bakabilir. Musika takımlarına bir kaç fokstrot ve tango notası verilmek imkânı vardır.

Garip tezat: her şehirde büyük halk dalgaları ile çevrilen bu otellerin içinde ne varsa, hepsi, ya tiyatro sahnelerinde veya sokak karikatürlerinde hücum olunan, gülünen ve kızılan şeylerdir. Burjuvanın hoşlandığı bu dekor, sokakta ve tiyatrodaki halka eski rejim düşmanlığı verilmek için tahtadan, bezden ve mankenden sahtesi ve taklidi, otellerin içinde ise Valuta almak için sahici yapılarak kullanılmaktadır.

Leningrad'daki Astorya oteli, hiç bir Berlin oteline hasret çektirmez. Orada da sivri bar iskemlesine kurulur, en iyi Avrupa içkilerinden karıştırılmış kokteyl istiyebilirsiniz; veya gece yarısı, çılgın bir cazband sağnağı içinde güzel bir kadını dansa çağırabilirsiniz. Kapının eşigindeki sokak, o sokağın bütün ıztırapları ve mahrumiyetleri, size, iki üç veya beş günde varılır Avrupa şehirleri kadar uzaklaşmıştır.

Otel, şimdi Rusya'da han olmaktan çıkıp, burjuvanın akşam üstü başını ve ayaklarını içinde topladığı kabuk olmuştur.

Eski aristokratların Rusya'dan çıkmış olanlarının Avrupa ve Amerika otellerinde, lokantalarında ve barlarında garsonluk, kapıcılık, metrdotellik veya çalgıcılık ettiklerini işitiriz. Bunlardan içerde kalmış olanlar şimdi aynı hizmeti görmektedirler. Parası ve iradı elinden alınan aristokratın hakikî kadrosu bu olduğuna hükmetmek lâzımgelir. İri boylu Grandük Nikola sağ olsaydı, İnturist müessesesinin ona iyi bir kontratla bir kapıcılık tekliif edeceğine şüphe yoktu. Çarın henüz yatağı üstünde duran pijamasını, Kremlin haznesini görmek için Moskova'ya Valuta getiren burjuvaların adedini arttıran kıymetlerden biri de Kapıcı Grandük olacaktı. O da Leningrad'da taç değilse de, sokaktaki ucuz, silik cinsine hiç benzemiyen kenarı parlak, çuhası iyi dokunmuş bir kasket giymiş olacaktı.

Lenin'i Moskova'dan koğmağa çalışan jeneral Verangel'in akrabalarından biri, şimdi, kardeşini ve ordularını denize döken ihtilâlcî zabıtları bir otelin lokantası kapısında selâmlamakta ve sofrâ plânını uzatarak yerinin neresi olduğunu anlatmaktadır.

İnturist yalnız bir türlü değil, iki türlü bir tezattır. Palace'lardan öğrenen içli san'atkâr, yalnız Leningrad'ın zengin otellerinin bir köşesinde, tabiat kadar ilhamlı bir çerçive içerisine girmiş olur.

Şef ve Arkadaşları

Biz Türkler gösterişçilikten, tiyatromsuluktan hoşlanmayız. Kenki şefimizde en çok sevdiğimiz şey, ki Gazi'nin büyük hususiyetidir, hiç kimsenin yapamayacağı şeyi, herkesin yapabileceğini zannettiği sadelikte yapmasıdır.

Bize Moskova'da:

— Bugün Devlet reisi Kalenin'i ve İstalin'i göreceksiniz, dedikleri zaman iç şef hocresini nasıl bulacağımı hakikaten merak ediyordum.

İstalin yabancılarla görüşmez. Onun için isminin etrafı masallarla donanmıştır. Kimi, Lenin'in çırağının şimdiye kadar hiç bir burjuva eli sıkmamış olmakla övündüğünü söyler. Kimine göre kendini gizlemesinden maksat, hastalığını ve düşüncesinin basitliğini saklamaktır. Kimi ise şahsının bu esrarlığını bir kıymet olarak işlettiğini ileri sürer.

Acaba niçin hiç kimse İstalin'in, ihtilâlin hudutsuz işleri arasında, boş sohbetlere yer ayırmak istemediğinden bahsetmiyor? O, bir saniye avara edilmesi mümkün olmıyan, baştan başa ve toptan bir inşa mekanizmasının düğmeleri başındadır. Emil Ludvik büyük şöhret kazanmış bir muharrir olduğundan, onu kabul ettiği zaman:

— Biz resminizi ağzınızda pipo ile görmeğe alıştık. Hani piponuz? Sualine,

— Evde unuttum,

Cevabını vermek için bir iki saat feda etmesine ne ihtiyacı var?

İsmet Paşa, bir ihtilâl memleketinin büyük reisinin en yakın arkadaşıdır. İki ihtilâl adamının karşılaşmasında, bakışmasında, el sıkışmasında teşrifat ve sohbet unsuru hiç hükümdedir. İki ihtilâlcinin birer kelime ile anlaştıklarını, iki klâsik diplomat dosyalar tutan müzakerelerle elde edemez.

Devlet reisi ihtiyar bir köylü olduğu için Kalenin baba diye anılır. Hakikaten onda bir balığın maddî, mânevî bütün temiz çizgileri vardır. Bizi Kremlin'in kendisine ayrılmış apartmanında karşıladı. Kremlin apartmanları basit, temiz ve bir adam için lâzım olduğu kadardırlar. Kalenin yoldaş yemek odasında on on iki kişiyi sofrasına nasıl sığdıracağı için epey sıkıntı çekmiş olmalıdır.

Harbiye komiseri ve başkumandan Varşilof, daha ilk görüldüğü zaman sevilmemesine imkân olmıyan bir ihtilâlcî askerdir. Umumî kâtip sıfatı ile ehemmiyeti ölçmez bir şahsiyettir. Rusya'da Sovyetler Şurası bütün cumhuriyetler için bir reis, fakat hepsi için bir umumî kâtip seçer. Uzun boylu, veyaz bıyıklı, askerimsi esvaplı, o da kendini insana hemen sevdiren bir efendidir.

Moskova'da ikinci ve üçüncü sınıf idare ve fırka adamlarının lûgatleri çok dardır; onlar yalnız parolalarla konuşurlar. Şeflerle bulunduğumuz zaman en çetin ve karışık ve şüpheli münakaşalara düpedüz girebilirsiniz. Bir disiplin ve tek fırka idaresinde başka türlü olmak ta güçtür.

İstalin, çizmesi ve kapanık yakalı avcı esvabı ile, sol eli cebinde, aramıza giriverdi. Solgun yüzü, Moskovada az olan güneşten faydalanmağa pek az fırsat bulduğunu gösterir. Hiç bir maniyeri olmıyan İstalin'in yüzünde duruşunda bir irade ve karar manası vardı. Zekâ ve kalp gibi şef te gözünden belli olur. Şef, bir ayrı cins insan zümresindedir.

İstalin, uzun müddet, anlamak için, bakar. Bu sırada kuru, tutuk ve isteksiz gibidir. Eğer karşısındakinde onun hissini yerinden oynatabilir bir sempati unsuru varsa İstalin'in durgunluğu bir sahne üstündeki perde, bir yıldız üstündeki bulut gibi sıyrılır. Şefler çok müra-kabeli adamlardır; içlerine dönmüşlerdir. Bir şefi, bütün bir âlem olan, içinden, gündelik maskesinin dışına doğru çekip çıkarmak için sinirlerine temas edebilmekten başka yol yoktur.

— Lûtfen biraz güler misiniz?. Biraz daha tatlı... Bakışınızı da yumuşatınız...

Klâsik devlet adamı, tavırlarını, yüzünü, dudaklarının hareketini, her şeyini bu fotoğ-

rafçı karşısında öğrenip ezberlemiştir. Sahtelik ve maske ile bir adam kandırılabilir; fakat milyonluk yığınların gönlüne girilemez. Büyük kalabalığın denizine atılabilmek için iyi soyunmuş olmak, vücudü batırabilecek bütün sahtelik sıkletlerinden kurtulmak gerektir.

Zarif giyinmek gibi, yüzü şekilden şekle sokmak ta öğrenilebilir. Şeflik öğrenilemez. İnkılâplar oyun olmadığı için, şefler de aktör değildirler.

Sofraya oturduğumuz zaman, baş masada Kalenin, İstalin, Başvekil Molonof, Hariciye Komiseri Litvinof, Başkumandan Varaşilof, Umumî kâtip, ve daha bir iki şahsiyet vardı. İlk alınan his şudur: Hep arkadaşlıklar. Daha ilk konuşmalarda bu his şöyle tamamlanır: Fakat İstalin şeftir.

İstalinin cümleleri okunmuş ve belenmiş değil, kimbilir ne pahasına, hayat denen korkunç realitenin bağrından sökülmiş fikirlerin kalıbıdır.

Sofrada bize bir çok şeyler arasında arkadaşlarını da anlattı. Fırkanın bir tabakası vardır ki ihtilâlin en kıymetli unsurudur. Molonof yoldaş onlardandır.

— Molotof, diyor; memleket içinde çalışmak vazifesi almış olanlardandı. Hapiste olduğu zaman hürriyeti, hürriyet içinde mahpusluğu tadararak yaşardı.

Emil Ludvik soruyor:

— Lenin mülteci olarak memleket dışında uzun seneler geçirdi. Siz dışarıda pek az kaldınız. İhtilâle en çok hizmet edenler kimlerdir? Dışarıda bulunup Avrupa'yı yakından tanıyan ve aynı zamanda halk ile temasını kaybetmiyen mülteciler mi, yoksa içerde kalıp halkı çok ve Avrupayı az tanımış olanlar mı?

— Bu mukayeseyi yaparken Lenini bir tarafa bırakınız. İçeride bulunanların pek azı, dışarıda olan Lenin kadar köylü ve amele hareketine sıkı bir bağlılık gösterebilmiştir.

«Bugün fırkamızın iki milyon azası arasında ancak yüz iki yüz mülteci vardır. Merkezî komitenin yetmiş azası arasında ise bunların adedi 3 veya 4 kadardır.»

Sofrayı anlatırken, arkadaş ve şef kelimelelerini kullandım. İstalin Alman muharririni kabul ettiği zaman, yalnız olarak oturduğu masada on altı iskemle varmış. Şunu sormuş:

— Bulduğumuz masanın etrafında on altı iskemle var. Dışarda bir taraftan Sovyet Rusya'nın her şey kollej yolu ile kararlaşmak lâzım gelen bir memleket olduğu, fakat diğer taraftan da her şeyin şahsan kararlaşığı bilinmektedir. Karar veren kimdir?

Hayır, şahsan karar verilemez. Şahsî kararlar her vakit veya hemen her vakit birtaraflı kararlardır. Her kollejde, her kollektifte fikirleri nazari dikkate alınmak lâzım gelen adam-

lar vardır. Yine hepsinde doğru olmıyan fikirli adamlar da bulunur. Üç ihtilâlin tecrübesi bize gösterdi ki beraberce kontrol edilmemiş ve tadil edilmemiş şahsî kararlardan hemen hemen yüzde doksanı bir taraflı kararlar olmuştur. Merkezî komite, ki bizim idare organımızdır ve bütün devlet ve fırka organizasyonlarını idare eder yetmiş azadan mürekkeptir. Bu yetmiş aza arasında en iyi sanayicilerimiz, en iyi kooperatifçilerimiz, en iyi propagandacılarımız, en iyi tahrikçilerimiz, Sofhos ve kolhos ve ferdî ziraat işlerinden en iyi anlıyanlarımız, Sovyet birliği milletlerini ve millî ekalliyetler politikasını en iyi tanıyanlarımız var. Bu Aeropajda fırkamızın bütün akli ve hikmeti temerküz etmiştir. Herkes için her şahsî fikri ve teklifi tadil etmek imkânı vardır. Eğer başka türlü olsaydı, eğer kararlar şahsan alınsaydı pek ağır yanlışlara uğrardık.

Şef ve arkadaşlarının en hoşlandığı şeylerden biri, hiçbir merasim olmaksızın, herkesin serbest ve istediği gibi konuşmasıdır. Merasimsiz ve açık bir konuşma kadar işlerin içyüzünü ortaya serer pek az vasıta bulunur. Bir memlekette ne yapıldığından fazla, yapılanı karar verenlerin veya yapılanı benimsiyenlerin kafalarının iç tarafını öğrenmelidir.

Emil Ludvik'in:

— Büyük Petro ile aranızda bir benzerlik yok mudur?

Sualine İstalin şu cevabı vermiştir:

— Hiç bir benzerlik yoktur. Ben sadece Lenin'in çırağıyım ve gayem ona lââyık bir çirak olmaktan ibarettir. Lenin'le Büyük Petro'ya gelince, Büyük Petro denize dökülmüş bir damla sudur; Lenin ise bir ummandır.

Usta ve çirak, Rusya'nın her tarafında, sokakta, büroda, evde, kulüpte yanyana veya karşı karşıyadırlar. İnsan bütün bu resim, heykel ve kabartmalar arasından geçtiği zaman, Lenin'in ölmüş olmasından şüphe eder.

Kızıl meydandaki büyük yapının karşısında, Kremlin duvarlarına dayanmış, renkli mermerden mezarın içine girdikten, ve bir cam sandukanın içinde şefin elektrikle aydınlatılmış, kumral sakallı solgun yüzünü gördüğü vakit, bu şüphe durulur. Fakat bütün Sovyet fenni ölmüş olanın cesedini çürütmemek için nasıl çalışıyorsa, bütün Sovyet san'atı Leninçiliği ruhlarda her zaman o kadar diri, heyecanlı ve titiz tutmağa uğraşıyor. İsasız hıristiyanlık gibi, Lenin'siz Bolşevizm tasavvur edilemez.

*
* *

1 Mayıs günü Türk misafirlerine ayrılan tribün bu mezarın yanında kurulmuştu. Yüz binlerce halk, kızıl meydana gelmek için caddeler boyunca hazırlanmıştır. Bütün duvarlar sokağa verilen raporlarla doludur. Bu afişler toplanıp küçültüldüğü zaman, Sovyet Rusya'sının 1932 vaziyetini gösterir bir cilt meydana

gelebilir. Her şeyi sokağa bildirmek, sokakla konuşulmak, sokağa hesap verilmek orada iyi bir inkılâp âdetidir.

İstalin ve arkadaşları Kremlin'den yaya gelerek arka mezarın yanına geldiler ve üstüne çıkıp karşılardaki asker saflarını selâmladılar. Hepsi ihtilâlden evvel, hapiste ve kaldırım üstünde giymiş oldukları esvapları değiştirmemişler gibidir. Kızıl meydanın emsalsiz insan ve hareket dekoru içinde, hepsini yaratan ve bütün dünyaya karşı yeni bir insanlık davası güden ihtilâlciler fırkasının reislerinin bu sadeliği hakikaten heyecan verir.

Önce yaya asker, atlı asker, süngü, top, tank, kamyon bütün yeni cihazlar geçti. En ağır top arabalarının altları bile, yeleleri ürpermiş ve hiç bir şey çekmiyorlar gibi, serbest ve dört nala koşuyor. Bir Romen yarışını andıran dört nal geçişleri, Ruslara mahsus bir şeydir.

Bu harp şeridi, Varaşilof'un bir sulh nutku ile başlamıştır. Bu sulh duygusu Moskova'da, bizde olduğu kadar samimîdir. Fakat her iki inkılâbın da sulh timsali, Avrupa'nın, kanatlı topuğu kadar yalan olan et göğüslü sulh orospusuna benzemez; bizimki göğüs kemikleri inip çıkan, halkın yürüdüğü katı toprakta ayağı nasırlaşan bir ana ve bir kız kardeştir.

Askerlerin arkasından geçen silâhli ve inzi bat çemberi içine alınmış sivillerin bir mânası vardır. Rusya'da bütün ameleler ve talebeler

silâhlıdır. Bu yığın öyle terbiye ediliyor ki ondan muntazam bir ordu çıkarmak artık bir terzilik işidir.

1 Mayıs güneşi, yüz binlerce halkın Lenin'in mezarı önünden geçen dalgaları üstünde söndü. Burada halk yığınlarının yeknasaklığı o kadar azaltılmıştır ki baştan başa seyredebilmekten bıkmaz. Her kümenin musikası vardır. Her grupun elinde bayraklar, levhalar, karikatürler, raporlar, renk renk uçuşup durur.

1 Mayısta kızıl meydan, Moskova ihtilâlinin telkin, propaganda, yığın san'atlarındaki hususiyetlerini gösteren en iyi sahnedir.

Plân Rusyası

Bir cemiyet tasavvur ediniz: bu cemiyette herkes tam refah içindedir. Her kese her şey ihtiyacı kadar verilmektedir. Herkesin, artık fazlasını istemeyecek kadar ihtiyaçları tatmin edilmiştir. Fazla kazanç yoktur. Hiç bir muşavatsızlık yoktur. Ve görüyorsunuz ki bu cemiyet fikirde, san'atta, fabrikada, tarlada, şehirde.. eğer insanlardan kazanç, rakiplik ve bugünkü kapitalist medeniyetinin diğer esas unsurları kaldırsa, imkânsız olacağı farzolunan her şeyi ve her şeyin daha iyisini hakikatleştirmektedir.

Komünizm ideali budur; fakat bugünkü Rusya bu değildir.

Fransız ihtilâli olduğu zaman, bu ihtilâlin muvaffak olmasından korkanlar Avrupa sarayları idi. Milletler hak ve hürriyet aldıkça, taçlar uçacak ve tahtlar yıkılacaktı. Saraylar, Fransaya karşı birleştiler. Fransız ihtilâli, idealini, ordusunun süngüsüne tutarak, dünyanın öbür ucuna kadar götürmeğe çalıştı. İhtilâl tarihinin alt tarafını bilirsiniz. Yalnız şu oldu ki, yüzde yüz ihtilâlden yüzde muayyen bir kısım kaldı; bizim kolayca, kanunlara el kaldırarak kabul ettiğimiz bu müesseseler, 18 inci asır Fransasının kırmızı kan denizine mal olmuştur.

Lenin Leningrad'da kırmızı bayrağı çektiği zaman, onun ihtilâlinde korkanlar artık saraylar değil, fakat 18 inci asır sarayları gibi, insanlığın bütün müesseselerine hükmeden para padişahları idi. Harp ve sulh, her şey onların elinde olduğundan, hepsi gözlerini Rusya'ya çevirdiler. Komünizm ideali muvaffak olabilir veya olmaz, fakat böyle bir tecrübeye her hangi tarafta girişilirse kapitalizm müesseseleri yıkılıp parçalanacaktı. Moskova da, 18 inci asır Paris'i gibi, fikir cihangirliği gütmüştür. Fakat onun vasıtası harp değil, dünya ihtilâli idi.

İdeal bir cemiyet yapabilmek için Rus milleti hazır değildi. O kadar ki Lenin cephedeki orduları dağıtıp yığınları ayağa kaldırmak için:

— Gidiniz, artık toprak sizindir, sahiplerini kovunuz, diyordu.

Büyük yığın denizine atılan ihtilâl ağının içindeki en ihtiras verici yem, mülkiyet idi.

Moskova ihtilâlcıları ilk adımda ordudan son sokak esnafına kadar, kapitalizmin bütün müesseselerini kaldırdılar. Fakat ideal cemiyet yerine, açlık ve anarşi doğdu. İki büyük tehlike vardı: Rusya'daki geri insan, Rusya dışındaki düşman âlem!

Bu insan geri kaldıkça, ve dış âlem her hangi birabloka ile Rusya'yı makinesiz ve malzemesiz bırakabildikçe, hiç bir tecrübenin imkânı yoktu.

Lenin 1921 açlığı Rusya'yı kavurduğu zaman Nep'e izin verdi. Bu, açıktan açığa ticaret demektir. Nep, o zaman bürokrasinin iaseyi yapamamasından doğmuştur.

300,000 çocuk sefil idi. Moskova'ya doğru yürüyen aç çocuk akınları yalnız ekmek değil, — Votka, tütün ve kadın! diye bağırişiyordu.

Açlıktan başka içtimaî ve ahlâkî sefillik te büyük bir tehlike idi.

Bolluk olmadığı vakit, menfaat yolu açılmaktan başka tedbir yoktur. Fakat şehirler dışında toprak mülkiyetinden köy burjuvazisi (kulak), şehirlerde ticaretten bildiğimiz burjuvazi (Nepman) çıktı. Bunlar tam uzviyetleştikleri zaman, Moskova inkilâbının aldığı şekil, bir demokrat cümhuriyet şekli olacaktı.

Nep erken kaldırıldı, iase daha organize olmadığı için; tam vaktinde kaldırıldı, komünist fikirleri öldürmek tehlikesini gösterdiğinden.. Lenin dedi ki:

— Biz evvelâ yeni cemiyeti yapabilecek insanı inşa etmeliyiz; yeni cemiyetin yapılmasına imkân verecek, dünyadan yüz çevirebilir, kendi bütün ihtiyaçlarını kendi fabrikalarından ve toprağından çıkarır, müstakil bir iktisat mekanizması kurmalıyız.

İşte size birinci, ikinci ve daha kaçınıncısını göreceğimiz tahmin olunmıyan plânların esası ve ruhu!

Yalnız traktör yapabilecek fabrikalar değil, makine yapan fabrikalar ve bu fabrikaları işletecek bütün insanlar Rusya'nın içinde ve en kısa zamanda inşa olunacaktı. Tarlaya kadar elektrik gidecekti. Çünkü büyük toprak fabrikaları içinde tarlaları eritmek, topraktan ferdi kaldırarak her şeyi makineleştirmek ve herkesi işçileştirmek lâzımdı.

Yeni insan ve bu zanaatlar inşa olunduktan sonra, yeni bir cemiyetin iki temeli atılmış olacaktı.

Fakat evvelâ makineleri satın almak ve fabrikaları işletmek için milyarlarca altınlık sermaye bulunacaktı. Şu sene veya bu sene Rusya'da sarfedildiğini işittiğimiz meselâ 23 milyar altın ruble demek, Türkiye'nin 200 milyonluk 120 senelik bütçesi demektir.

Bir başka mühim mesele de Avrupa ve Amerika'nın, yanibaşlarında, Rusya'nın cihazlanmasına razı olmamaları ihtimali idi. Moskova'nın buna karşı iki düşüncesi vardı: yapılacak olanı çarçabuk yapmalıyız, bir! Hiç bir kapitalist kendisine kazanç gösterildiği zaman kazanmak hırsından kendisini alamaz, iki!

Beş senelik plânın sermayesi, bütün Rusya ve bütün Ruslar olmuştur. Rusya ve Ruslardan ne çıkabilir, ne alınabilir, ne tasarruf olursa bununla makine ve malzeme alınacak, fabrikalar kurulacak, elektrik istasyonları

yapılacaktı. İnsanların umum ihtiyaçları değil, en zarurî ihtiyaçları bile bu esas prensibe feda olunmuştur: «Rusya tarlalarında, Paris sokaklarında taksiler gibi, traktörler işliyecek, elektrik en uzak Rus tarlalarının içine kadar gidecektir.»

Rusya'da beş senelik plân davasını iktisadî bir dava, bir sistem davası kanunları ile değil, istiklâl muharebesi kanunları ile muhakeme etmek doğru olur. Sakarya kazanılmak için, Türkiye insanlarından istediğimiz fedakârlık ne ise, Dinyeper barajı, Harkof traktör ve kamyon fabrikası yapılmak için Moskova'nın Rusya insanlarından istediği fedakârlık odur; belki daha fazlasıdır.

Beş senelik plân başladığı zaman Avrupalılar diyorlardı ki:

1 — Bu kadar sıkıntıya insanlar dayanamaz, ihtilâl olur.

2 — Bu fabrikaları Rus tekniği işletemez, rejim yıkılır.

İhtilâl olmamış, fabrikalar işlemiştir. Moskova'nın beş senelik plânında muvaffak olmasının sebeplerinden biri, Rusya'yı ellerinde tutan ihtilâl zümresinin, bu plânın hakikatleşmesini, bizim İzmir'e varışımız kadar zarurî göstermeleri ve bu ideali heyecanlaştırmaları, heyecan ve hamleyi diri tutmaları olmuştur.

İkinci sebep fabrikaları kurmak ve işletmek için hiç bir taassuba kapılmamaları olmuştur. O kadar ki zanaatları kurmak için tutulan usulleri görenler: «Moskova burjuvalaşıyor!» demişlerdir.

Mahrumiyetler

Moskova'nın büyük kuvvetlerinden biri mahrumiyetleri halka ilân etmektir. Moskova sokaklarında taksi yokluğundan ve tramvay azlığından sıkışan, bunalan, ıslanan veya donan insanların karşısına bir Metropoliten plânı çıkar: «Daha iki sene bunalıp sıkışacaksınız. Fakat Moskova Metropoliteni başlamıştır. İki sene sonra yerin üstündeki bol taksilere ve tramvaylara, ve yerin altındaki arabalara dağılacaksınız.»

Yahut: «Taksiyi traktör ve kamyonlardan sonra bıraktık.»

Veya: «Dokuma sanayii, ağır sanayiden sonra gelecektir.»

Bütün bunlar 160 milyon halkın günün mahrumiyetlerini severek kabul etmiş olmalarına delil olmaz. Mahrumiyetler bir çok zaman sert olmuştur.

Bu sefer Moskova ve diğer şehirlerde kooperatifler önündeki sıraların daha az olduğunu gördüm. Fakat bugün de esvap, kundura

ve diğ er ihtiyaç ları bırak ınız, i aşı e için halk ın aldığı pek az bir şey dir.

Mahrumiyetlerin sebepleri de baş ka baş ka-
dır: evvelâ bilinerek ve istenerek yıplmış mah-
rumiyetler vardır.

Sonra kooperatiflerin taksimde kusurları vardır. Fırka gazeteleri bu kusurları aras ıra cinayet olarak anlatmakta ve tenkit etmekte-
dirler.

Daha sonra, ilk cebri kolektivisasyon zama-
nında köylüler Rusya hayvanlarının büyük
bir kısmını öldürmüşlerdi. Cebri olmıyan ikin-
ci kollektifleştirme plânı, beş senede yüzde
yirmi beş düşünürken, taşralardaki müf-
ritler iki buçuk senede yüzde 56 yı kollektif-
leştirmeğe teşebbüs etmişlerdir. İnsan ve tek-
nik bu harekete yetişememiş, devletin aldığı
hayvanlara köylüler bakmamış, şehir amele-
sini imtiyazlı addeden köylüler şehirlere ko-
şarak ekin biçilmemiş, ve bu yüzden sıkıntı bu
sene pek fazlalaş mıştır. Biz Moskova'da iken
İstalin ve Molotof imzas ı ile neş rolunan bir
emirde köylülere kendi hesaplarına ekmek,
biçmek ve serbestçe pazarlarda satmak salâ-
hiyeti verilmiştir. Bu, sağ a doğru bir eğ ilıştır.

Rusya'da hiç bir zaman nakliyat ş ebekeleri
160 milyonun ihtiyaç larına göre düşünülüp
kurulmamış tı. Yeni rejim, bir çok demiryolu
yapmış olmasına rağmen, nakliyat vasıtaları
ihtiyaç ları henüz büyüktür. Bundan baş ka

taşra şöselerine bakılmamıştır. Yollar fena, kamyonlar azdır. Bu noksanlar, arasına, lüzumsuz mahrumiyetlere de sebep olmaktadır. Yeni Rusya'yı inşa eden 160 milyonun hâli, gördüğümüz şehirlerde bir yarı tokluk halidir. Çalışmağa gelince, hiç bir yerde insanlar, bilhassa, iş başında ve fırka içinde bulunanlar, bu kadar yorucu bir iş hayatı içinde değildirler.

Beş, on, nihayet on beş sene içinde yarı Asyalı Rusya'dan bir Amerika çıkarmak, ve bunun maddî ve mânevî bütün malzemesini Rusya'nın içinde yaratmak bütün tarihte emsalsiz bir zorlamadır. Amerika, Avrupa sermayesinin eseridir; Rus Amerika'sı, kendi sermayesinin eseri olmak, ve onun on senelik hamlesini bir seneye sığdırmak davasıdır. Bugün Odesa'ya ayak bastığımız zaman:

— Nasılsınız? demek,

— 160 milyon nasıldır? demektir.

Rusya'nın ekmeği demek, günde 320 milyon kilo ekmek, giyinmesi demek senede 320 milyon esvap, 320 milyon pabuç, bunun bir kaç misli gömlek, çorap ve çamaşır demektir. Herkes gazete, herkes kitap, herkes şimendifer bileti, herkes sayfiye, herkes hastane, herkes hekim, herkes tramvay, herkes otomobil istemektedir.

Plân bitinciye kadar Moskova'nın düsturu: «verebildiğine verebildiği kadar!» bile değil-

dir. «Plân masrafından artabilenden herkese düşebildiği kadar!» dir.

Fakat Rusya'daki makrumiyetlerden bahsederken şunu da düşünmek lâzımdır ki, bu yığınlar, saraylardan sokağa dökülmüş sınıflar değildirler. Bir çoğunun hatırasında eski zaman, daha acı, hiç olmazsa bugünkü kadar, fakat istikbal için ümit vermiyen bir mahrumiyettir.

Sağ ve sol

Rusya'da yalnız para değil, ücret farkı ve bir dereceye kadar kazanç imkânı vardır. Ücret 70 ilâ 100 rubleden başlayarak fırka içinde bulunaniarda 500 rubleye, fırka dışındakilerde 1200 rubleye kadar çıkar. 10,000 rubleye kadar para kazanmağa, hatta bu para ile mesken almağa izin vardır.

70 ruble alıp bir tek odada karısı ile oturan ameleiyi, sonra 1,200 ruble ücret alıp bir apartmanda oturan ve otomobille işine gidip gelen mühendisi tasavvur ediniz. Fark büyüktür.

Fakat bu farkın bir takım hususiyetleri de vardır. Bu hususiyetleri anlamak için rublenin ve fiatın Rusya'da ne demek olduğunu bilmek lâzımdır. Bizim paramızla bir ruble Devlet bankasında bir liradır. Sokakta sekiz, dokuz kuruştur. 200 lira kıymetindeki bir ecnebi malının Moskova'da üç fiatı vardır: 200 Türk

lirası, veya, eğer bankaya döviz vererek para bozdurursanız, 200 ruble ve yahut 2,000 küsur ruble!

Her hangi bir organizasyon içinde bulunan amele, mütehassıs, memur veya fikir adamı, ihtiyaçlarını kooperatiflerde bulur. Kooperatiflerde bir pabuç 17 ilâ 25 rubledir. Dışarıda ise 150 ilâ 200 rubledir. Bu, elinde döviz bulunan ve ağır spekülâsyon cezasına aldırılmıyarak sokaktan ruble alan serbest adam için gerçi aynı fiata gelir. Fakat ücreti ruble olarak alan için öyle değildir. Bu sebeple 100 ruble dört çift pabuç demek değildir. 1,000 ruble maaşı olana da kooperatifte ancak 100 ruble ücretlinin pabuç hissesi ayrılmıştır. Yiyecek, giyecek ve mesken fiatları da hep bu nispettedirler.

Muhtaç olduğunuz bir oda 8 rubledir; fakat iki oda 16 ruble değildir. 68 rubledir.

Bir talebe, odası için 1,60 ruble, bir memur kazancına göre 6 dan 18 rubleye kadar verir.

Rusya'da serbest iş gören yalnız arabacılar kalmıştır. Bir arabacı sizden istediği fiatı isteyebilir; 20 dakikalık yol için 15 ruble verirsiniz. Amelenin vasatî gündeliği ise 3 ilâ 5 rubledir. Buna rağmen arabacı ameleden daha fena giyinmiş, daha ekmeksiz ve daha bedbahttır. Çünkü serbest sokak fiatları ile yaşamağa mecburdur.

Ücretlerdeki yüzde yüz fark, zarurî ihtiyaç-

lar alım satımında ancak yüzde 15 veya 20 bir fazlalık yapabilmektedir.

Fabrikada ameleler yalnız farklı ücret değil, iyi çalışanlar prim de almaktadırlar.

Kapitalizmin bir ana unsuru kazanç ve menfaattir. Bütün dünyanın Moskova'da en çok merak ettiği şu idi: «İnsanlardan kazanç ve menfaat enstenini kaldırıp yerine ne koyacak?»

Dar bir hat içine sokulmuş ta olsa, Rusya'da bugün kazanç ve menfaat unsuru kaldırılmış değildir; bilâkis bir teşvik ve mükâfat vasıtası olarak durmaktadır.

İstalin diyor ki: «— Marksizim, herkesin aynı ücreti alacağı, aynı miktar et, aynı miktar ekmek yiyeceği, aynı elbiseleri giyeceği, aynı mahsulleri müsavi miktarlarda alacağı bir sosyalizm tanımaz.

«Marksizim yalnız şunu söyler: Sınıflar büsbütün mahvedilmedikçe, çalışmak bir yaşama vasıtası olacak yerde hayatın en başlıca ihtiyacı gibi telâkki olunmadıkça, herkes cemiyet için seve seve çalışmayı bir vazife bilmedikçe, insanlar kendi sâylerine göre ücret almak ıztırasında dırlar!» Herkes kendi kabiliyetine ve kendi sâyinin derecesine göre... İşte Marksizme göre sosyalizm'in formülü, yani komünist bir cemiyetin ilk safhasına tekabül eden komünizm'in birinci devresinin formülü...

Komünizmin daha ileri bir safhasında ve daha yüksek bir devresinde herkes, kendi kabiliyetini kullanarak, kendi ihtiyaçlarına göre alacaktır. O zaman bu formül «herkes kendi kabiliyetine ve kendi ihtiyaçlarına göre...» şeklini alır. Sosyalist bir idare altında bile şahıslar muhtelif ihtiyaçlar duyacaklardır. Sosyalizm hiç bir vakit zevklerin, ihtiyaçların kemiyet ve keyfiyetlerinin tefavütünü inkâr etmiş değildir. Meselâ Marks'ın Stirner'e karşı yazdığı tenkitleri okuyunuz. Yine Marks'ın 1875 Gota programına karşı olan muahazelerini okuyunuz. Marks'ın, Engel'sin, Lenin'in son eserlerini okuyunuz. Göreceksiniz ki kaba bir müsavat fikrine ne kadar vüzuhla hücum etmişlerdir.

Böyle bir kaba müsavat fikri, köylüce bir düşünceden, bütün malların müsavi hisselerle paylaşılması gibi bir ruhî temayülden, iptidaî köylü komünist duygusundan tevelliüt eder. Bunun Marksit sosyalizmle müşterek hiç bir noktası yoktur. Yalnız Marksizmi bilmiyen insanlar Rus bolşeviklerinin bütün malları bir araya toplıyarak sonra onları müsavi paylarla üleştirmek istedikleri gibi iptidaî bir hayale sapabilirler. Böyle düşünenlerin Marksizm ile hiç bir alâkaları yoktur.»

*
**

Sofu komünistler olduğuna şüphe olmıyan Kremlin şefleri ve zümresi için kabul edilen

.....

bir takım zaruretlerin ismi «taktika»dır. Kapitalist âlem Rusya'dan çok ileridedir. Nasıl sanayiîin teessüs cihazları kapitalist fabrikalarından alınıyorsa, kapitalizm an'anelerinden de istifade olunabilir. Evvelâ işi yürütmek lâzımdır.

Fakat büyük yığının içindekiler bu an'aneleri kendileri için bir hak, ve yüzde yüz komünistlikten zarurî bir dönüş addetmektedirler.

Komünizmin yeni cemiyet için büyük ümidi, yeni itikatlarla yuğrularak yetişen genç nesillerdedir. Ancak şimdi fabrikada çalışan amelelerden bir çoğunun öz ihtilâl çocukları olduğunu da unutmamak lâzımgelir.

Bütün dünya ortasında yalnız bir tek memlekette yüzde yüz komünist bir cemiyet kurulup kurulamayacağı bugün de henüz büyük bir sırdır.

Realitenin katı toprağına basmaktan çekinmiyen Moskova idealistlerinin ne Alman makinesini, ne İngiliz parasını, ne de sağ usulleri kullanmakta taassup gösterdikleri yoktur. Orduyu dağıtmak için köylülerdeki toprak mülkiyeti hırsını kullandıkları gibi, küçük tarlayı kollektif çiftlikler içinde kaynattıktan sonra, işin aksadığını görür görmez gene çiftçi ferde mahdut ta olsa serbest ekiş ve serbest satış hürriyetini daha yakında vermişlerdir.

Rejimler, milliyet ve yurt

Marxizm alamanca heceliyerek doğdu; fakat şimdi Baltıktan Siberya sonlarına kadar rusça konuşuyor.

İnsan ve iklim, siyasî, içtimaî, iktisadî bütün şartlar eğer bir coğrafya birliği içinde toplanmışlarsa, bu korkunç kazanın içine düşen hiç bir şey şahsiyetini, yani başka bir havadan, sudan, topraktan ve kültürden getirdiği hususiyetleri koruyamaz. Yeni dünya kazanı kaydığı zaman, oraya her ayak basan Amerikalı olmağa ve İngilizce konuşmağa mahkûmdur. Amerika herkesin olan, herkese dilini, dinini, kafasını ve kalbini olduğu gibi bırakan açık ve serbest bir iş müstemlekesi değil, bir Amerikan yurdu olmuştur. Rusya da bugün bir vatandır.

Hukuk, teknik, metot ve felsefe değiştirmek mümkündür; fakat hiç bir zaman Ekvator havası kutup havasına benzemiyerek, her ikisinde insan karakteri başka türlü olacak, insan hususî ihtiyaç ve zaruretlerin kalıbını almakta devam edecektir.

Geçenlerde Avrupa ve Rusya'daki yeni cereyanlarla milliyet ve yurt an'anelerini karşılaştıran bir yazı okumuştum. Bu yazının bazı parçalarını burada tekrar etmek faydasız olmaz:

«... Dinamik vatanperverlik, burjuva vatanperverliği ile uyuşamaz. Yeni gençlik, parlak bir tasvirini «Bize hürriyet!» makalesinde gördüğümüz panayır ve bankacılık vatanperverliğini hiçe saymaktadır.»

«Bu gençlik, düşmana mühimmat satan Kropları, Thiessen'leri hatırlıyor. Dünyanın hemen hemen her tarafında «milliyet» esası üzerine yer bulan ihtilâflarda Şnayder'lerin, B. Zaharof'ların oynadıkları rolü biliyor.

«Burjuva vatanperverliği ölmüştür. Ne M. Koşman'ın mütereddit namuslu Fransızları, ne de M. Hugenberg'in sanayi derebeyleri bu vatanperverliği yeniden canlandıramaz.

«İktisat cephesine geçelim: sınıf mücadelesi son şiddet derecesine varmıştır. Bugün sermayedarları işçilere bağlayan hiç bir bağ kalmamıştır. Artık Fransız, İngiliz, Alman patronu ile onların amelesi arasında müşterek hiç bir şey yok. Bunlardan birincisi, kendi menfaatinden ve kendilerine zincirbend ameleler tedarik eden makinelerinden başka bir şey tanımaz. İkincisi de kendi kuru ekmeğinden ve kendine benzerlerle tesianütten başka bir şey bilmez. Bu hareket, tamamile psikolojik olan bir şemaya irca edilebilir: Yapıcı bir kuvvet olmak noktasından sermayedarlık, bir çıkmaza girmistir. Karşı karşıya gelmiş iki grup var: Bir kaç yüz sermayedar ve on milyonlarca çalışan adam!

«İki hal sureti teklif edilebilir: 1 — İhtilâl, 2 — Plânlı kapitalist iktisadiyatı!

«İkinci hal tarzı, ancak bugünkü büyük ticaret teşekkülleri vasıtasile yapılabilir: türöstler, karteller, bankalar, konsorsyomlar...

«Her halde yeni bir nizam olacaktır. Mesele inkılâbın komünist mi, faşist mi, nasyonal sosyalist mi olacağında değildir. İnkılâp sermayedarlığa karşı, burjuvalığa karşı olacaktır. Bundan başka Ph. Lamour'un 1931 kânunuevvel tarihli Almanya'ya ait makalesinde açıkça söylediği bir şeyi de bilmelidir: «Cihanşümül veya Avrupa'ya şamil bir inkılâp olmayacaktır. Almanya'dan başlayarak her yerde millî inkılâplar olacaktır.»

Ph. Lamour şöyle yazıyordu: «Sinaî inkılâp, millî müesseseler çerçevesi içinde teessüs ve inkişaf etmiş, her millet için aynı çerçeve içinde başka başka birer inkişaf şekli almıştır ve bu inkişaf lar o milletleri az çok inkılâpçı fatalizmüne yaklaştırmıştır.»

İşte bunu takdir etmek lâzımdır.

*
* *

«1931 senesinde sanayi müdürleri konferansında İstalin diyordu ki:

Eskiden bizim vatanımız yoktu. Fakat bugün ki bir işçiler devleti vardır, bizim de vatanımız var demektir ve onu müdafaa edeceğiz!»

Kendini beynelmilelci diye ilân eden bir fırkanın ruhiyetini gösterecek derin sözler...

Ortaya çıkan meselenin önünden kaçılmaz: Bir kere inkılâp tamamlandıktan sonra, milletlerin varlığı meşru sayılacak mı?

«Komünist beyannamesi ilân ediyor:

«İşçilerin vatani yoktur!»

«Fakat, ilâve ediyor:

«Her memleketin proletaryası ilk hamlede bizzat kendisi millet olmak mecburiyetindedir. Binaenaleyh, kelimenin burjuva mânasına hiç uymamakla beraber, o da millîdir.»

«Milliyet meselesi bir kaç satırda tamamile izah edilemez; fakat bazı esas noktaları tesbit edilebilir.

«Marksizm, milliyet prensibine karşı sınıflar prensibini koymuştur. Şüphe yok ki «sınıf» unsurları, tarihî tekâmülün en mühim âmillerinden biridir. Burjuva Avrupa'sında bu âmil birinci mevkie geçmiştir. Fakat bu unsur, hiç bir vakit milliyet unsurunu ortadan kaldıramaz.

«Güstav Lebon diyor ki: «Bugünün büyük milletleri, muhtelif ırkların bir halitasıdır ki ruhları müşterek bir hayat, aynı mahiyette hisler, itikatlar, menfaatlerle dolu uzun bir mazi ile birleştirilmiştir.»

«Muhakkak ki muayyen bir coğrafî saha üzerindeki hususî iktisat ve tarih şartları, o

sahada yaşıyan halka, yalnız kendine mahsus bir sima verir. Bir Fransız işçisi, bir Alman işçisinden büsbütün farklı hayat şartlarına tâbidir ve bunun için Fransız millî cemaatine mahsus bir ruhiyete maliktir. Bu hal değişmezden evvel daha pek çok zaman geçecektir. Şimdiki halde millet inkâr edilemez bir vakıadır.

«Bu vakıa, inkişafa faydalı mı, yoksa onu menedici bir şey midir?

«Vtan fikrinin harekete geçmek iştiyakı ile çarpan yürekler için ne büyük bir kuvvet olduğunu yukarıda göstermiştim. Alelâde beynelmilelcilik gibi bu kuvveti mahvetmek çarelerini arıyacak yerde, bilâkis ondan insanlığın iyiliği için azamî fayda istihsal çaresini aramak lâzımdır.

«Sevgisiz, imansız, ihtirassız hiç bir şey yapılamaz! İnsaniyet bir sözden ibarettir, asıl yaşıyan insanlara bakmak lâzımdır. Âlemşümül bir kültür yoktur ve daha asırlarca zaman olamayacaktır. Tarihin bize kardeş yaptığı insanlar vardır; bize büsbütün yabancı kalmış diğer insanlar da vardır. *Bir Fransızın kendini bir Çinli ile kardeş sayacağını ciddî surette tahayyül bile edemeyiz.*

«İnsan cemiyeti hüceyrelerden ibarettir. Bu hüceyrelerden bazıları birbirlerinden ayrılır, bazıları birbirlerinin içine girer. Bu hüceyrelerden her biri, kendi kudretinin azamî derece-

sini elde edebilmelidir. Bunlar aile, site, mın-tıka, millet, belki de yarın Avrupa, kudretleri-dir. Bir Avrupa vatanperverliği fikrini ihti-malden hariç bulamam; ve «Vatanlara karşı Avrupa» düsturunun ondan çok fazla hafif-meşrepçe bulurum.

«Hayır, Avrupa vatanların düşmanı olmi-yacak, Avrupa bir senfonik millet ola-caktır. Vatan fikri, boş düsturlar, ya-hut cansız kudretler hükmüne düşmi-yecektir. Eski milletler, şiddet ve kuvvetin temsil ettiği bir esasa dayanırlardı. Yeni mil-letler, yaratıcılıktaki büyüklük temellerine dayanacaklardır.

«Yeni bir millet, yalnız mazinin rabitaları ile birbirlerine bağlanıveren insanlar halitası ol-mıyacak, fakat istikbale, müşterek yaradılış-lara doğru gerilmiş şuurlu bir birlik bağı ile birbirlerine bağlanacaktır.

«Alman içtimaî inkilâbı, millî duyguyu mahvetmek şöyle dursun, bilâkis ona yeni bir mâna vermek sureti ile bu duyguyu kuv-vetlendirecektir. Bu yeni mâna şudur: Alman diliyle konuşan, aynı idealle canlanan, aynı fi-kirlere uyan, asrî bir hükûmetin müesseseleri arasına girmiş, ümit ağırlığını hissetmiş bir halkın mütecanis birliği...»

«İşte yeni milliyetçiliğin mânası!..

«Kültür birliklerini teşkil etmek lâzımdır. Bunlar, daha mahdut, fakat her biri mümkün

olan en yüksek derecede inkişafa kabiliyetli birliklerdir. Bize şekilsiz geniş bir kalabalık kütlesi değil, her akalliyete göre her şeyi doğuran bir «tezatlar mücadelesi» lâzımdır.

Düsturlar:

«Bütün cihana veya bütün Avrupa'ya şamil bir inkılâbın imkânsızlığı,

«Millî inkılâpların çığnenmesi mümkün olmayan seciyeleri,

«Bu inkılâpların kendi kendine yetme esasına müstenit yapıcı eserleri,

«Millî inkılâpların birleşmesi,

«Yeni kültür blokları içinde milletlerin çalışmalarını ahenkleştirmek.»

İ d a r e

Başlanılan eserin ne kadar güç olduğunu anlamak için şunu düşününüz ki, Rusya gibi muazzam bir memleketin baştan başa teknikleşmesi, işletilmesi, zanaatlaşması bile ancak o esere çalışabilmek için bir vasıta olacaktır: «Bütün gördüğünüz tezatlar, herkesin bütün ihtiyaç ve arzularını doyuran büyük bolluk olduğu zaman ortadan kalkacaktır. Bolluk o nispette olmalıdır ki kıymetlinin mânası kalmamalıdır.»

Bu ideale sarılmış olanlar bir fırkanın başında toplanmışlardır. Fırkanın azası Rusya halkı içinde bir avuç insandır.

100 bin veya bir milyon tasavvur ediniz: Fakat bu insanların kıpkızıl olduklarına asla şüphe etmeyiniz. Bir avuç insanın bu kadar büyük bir zorlama yapabilmesi için müstesna usuller lâzımdır. 160 milyona şu emir verilmiştir:

— Elektrikten ve çelikten bir Rusya yapacaksınız. Bu Rusya için siz çalışacaksınız ve masrafını siz vereceksiniz. Bu Rusya hiç birinizin değil, hepinizin olacaktır.

Düşman tarafından hücumu uğrıyan bir memleketin bütün nüfusunun vatanperver olduğu şüphe götürmez. Ancak büyük tehlike gününde bile siperle girmeye razı olanlar çokluk değildir: Hatta bir takım siperlerin arkasında bazan bir jandarma safı lâzım gelir.

Yeni Rusya kitabında, bana bir kadının:

— Belki onlar muvaffak olacaklar. Fakat ben o zaman kırk yaşında olacağım, dediğini yazmıştım.

Yalnız imansızlar değil, oportünistler de inkılâbın tehlikesidir. Buna bir de şursuz büyük kalabalığı ilâve ediniz. Diktatoryanın Moskova için ne demek olduğunu anlarsınız. Moskova diktatoryasının kuvvetleri şunlardır: Fırka, askerî ordu ve sivil ordu.

Fırkanın vazifesi, bütün memlekete yeni cemiyetin hazırlanışına imkân verecek her şeyi yaptırmak ve memleketi, yalnız bu sıkıntıya

tahammül ettirmek değil, fakat onun halkında ve gençliğinde yeni cemiyet idealini şuurlaştırmaktır. Askerî ve sivil ordunun vazifesi fırkaya bütün memleketi itaat ettirmektir.

Yeni Rusya'nın idare kadroları üstünde fazla durmayınız. Evet, idarede her şeyin ruhu intihaptır. Hattâ her müessesenin bir soviyeti vardır. Bu soviyetlerin ve bolşevik idaresinde nüfuz ve salâhiyet almış olanların adedi, fırka azasının adedini belki on misli geçebilir. Bütün bu teşkilâtlar üzerinde fırkanın kontrolü ve hükmü kat'î ve tamdır. Soviyetler şekli, hüküm ve nüfuz halkın demek değil, halkın olacak, demektir. Şurası doğrudur ki, balık denizsiz yaşuyamadığı gibi, inkılâpçılar yığın-sız yaşuyamazlar. Diktatorya, büyük yığınları her gün şuurlaştıra şuurlaştıra kendi idealine yaklaştırabildiği kadar faydalıdır. Halkı ve gençliği yetiştirmiyen diktatorya, her gün zayıflar; halkını ve gençliğini yetiştiren dik-tatorya ise her gün biraz daha lüzumsuzlaşır.

Diktatörler uzun müddet duramazlar: Fakat eğer bunlar çürük bir binayı tutmağa çalışan payandalardan ibaretse bir gün o yapının ankazı altında kalacaklarına şüphe yoktur. Eğer bunlar yeni bir binanın yapılması için kurulmuş muvakkat iskeletler ise zaten kalacaklardır.

Bir gün haklı ve doğru görülecek bir idealin inşası ile uğraşan diktatorya ile her hangi bir

şahsı ve zümreyi başta tutmağa çalışan şark diktatoryası arasındaki fark şudur, ki biri kendini lüzumsuzlaştıracak yeni zaman unsurlarını, öteki kendini vurup devirmek için fırsat bekliyen intikam unsurlarını doğurur ve kökleştirir.

İdeal diktatoryalarında feragat ve gerek karar, gerek harekette tezatsızlık şarttır. Çünkü ideal diktatoryasının iç ve dış zümresi ancak şuurlular, kafalılar ve ahlâklılar olabilir. Şark diktatoryaları ise zaten menfaat ve ihtiras üstüne kurulmuşlardır; iç ve dış zümreleri de ancak parazitler olabilir.

Fırka

Yüzde yüz bir komünist cemiyeti kuru bir hayal olduğunu kabul ediniz ve sonra şunu sorunuz: Moskova diktatoryasını yapanlar imanlı adamlar mıdır, değil midirler?

Hakikati bilmek için bu suale müspet cevap vermek lâzım gelir. Şef Lenin ve şef Stalin yüzde yüz imanı temsil etmektedirler. Yüzde yüz imanlı fırka azasının adedini yüz veya beş yüz bin hesap ediniz. Bütün bu azalar şef ve onun diktatorya halkasına inanmak ve itaat etmekle mükelleftirler. Bugün biraz sağ, yarın biraz sol, şefler zümresinin kararları fırka

tarafından, yalnız o gün için bir tedbir değil, sol ve kızıl ideale varmak için zarurî bir taktik gibi telâkki olunur.

Şefler zümresinin verdiği parola, bütün fırka tarafından benimsenecektir. Bu şekildeki inzibat sert ve merhametsizdir.

Şefler tenkit edilmez; şefe hücum edilmez; bütün fırka dalgalanışları şefin bulunduğu ana hocrenin eşğinde durmalıdır.

Fakat hiç bir ideal fırkasının sırrı, yalnız böyle bir inzibatta değil, bilhassa kontrol - dedir. Fırka azasının vazifesi yalnız talihini eline verdiği şefin parolalarını susarak kabul etmek, değildir: Kendini, arkadaşını ve bütün memleket müesseselerini her an bu parolaya göre kontrol ve tenkit etmektir.

Onun içindir ki dünyanın fırka gazeteleri içinde en çok tenkitlisi Pravda'dır. O kadar ki yeni Rusya'da şu veya bu işin muvaffak olmadığını iddia eden muhalifler, delillerini fırka gazetelerinden almaktadırlar. Meselâ toprak kollektifleşecektir; kolhozlar kurulmuştur. Fırka gazetesinin ve gazetelerinin ilk inzibat vazifesi, bunu bir ideal zarureti olarak kabul etmektir. Fakat ikinci vazifesi kolhozların aksar noktalarını boyuna açığa vurmak, kolhozlar için çalışanları boyuna kontrol alda tutmaktır. Kolhoz muvaffakiyetsizliklerini saklamak değildir.

Lenin hayatta iken kendisi için bir kitap yazılmıştı. Bahisler şunlardı: Lenin neyi sever, neden hoşlanmaz, neye kızar, neye güler... ve saire. Muharririn son suali şudur:

— Lenin neye küfreder?

— Yalnız bir şeye: Bürokrasiye!

Ona göre bürokrasiler inkılâpların etrafına saran örümcek ağına benzer. Fırkanın bütün azaları bürokrasi'nin tasfiyesinde başta bulunanlara yardım edeceklerdir. Bu paroladan sonra bütün fırka hücreleri, duvar gazeteleri, gündelik ve haftalıklar, hep bütün müesseselerdeki bürokrasi hastalıklarını tenkit etmeğe başlamışlardır. İlk inkılâp bütçelerinin hemen hepsi bürokrasi masrafı iken, şimdi onun hissesi bütçenin ufak rakamlarından birine inmiştir.

Fırka azalarına verilen bu tenkit ve kontrol hürriyeti neden geliyor? Şundan: Bütün fırka aynı renkte, aynı cinsten, aynı kafa ve ahlâkta insanlardır. Fırka müesseseleri kalabalığa hoş görünmek değil, kalabalığa cebretmek için kurulmuşlardır. Fırkanın içinde geri değil, geriye doğru kimse yoktur. Böyle bir fırkanın münakaşa ve tenkitlerinde hiç bir tehlikeye olamaz.

Bütün Rusya halkı fırkaya namzettir; çocuklar ise tabii azadırlar. Fırkaya girebilmek büyük bir iştir. Tanınmış azalar tarafından

takdim edilmek lâzımdır. İki sene staj şarttır: Bu iki sene staj âdeta eski dervişlerin riyazeti gibi bir şeydir. Stajda bulunanlara ağır ve hafif bütün vazifeler verilir. Moskova'da vazife reddedilmek, vazife beğenilmemek, vazifeden kaçmak denen şeyler yoktur.

Yeni Rusya'da hakkı müktesep, nihayet beslenmek olabilir. Muvaffak olmıyan bir sefir Moskova Ticaret odası müdürlüğüne konmuştur. Orada da liyakat gösteremediği için bir maliye kaleminde kâtipliğe indirilmiştir. Hakkı müktesep, liyakatin o günkü seviyesidir. Fiat bu seviyeye göre biçilir. Çok hizmet etmiş olanlara hizmet edemiyecekleri zaman ekmek, mesken, hattâ refah verilebilir: Vazife asla!

Bizim anarşi unsurlarının bilmedikleri şudur ki Rusya'da başta olan baştır: Fırka kalabalık fırkası olmadığı için, demagojinin vasıtası değildir.

Fırka memleketin her tarafındaki kabiliyetleri arar, bulur, tecrübe eder, ve kademe kademe yukarı fırlatır: Fırkanın ümidi, bugün her türlü müesseselerde zarurî çalıştırılan süpheli veya yüzde yüz olmıyan unsurların yerine kendi öz unsurlarını yerleştirmektedir.

Fırkanın asıl nüvesi, kuvayı milliyecilerdir; ihtilâlde ve daha evvel tecrübe edilmiş olanlardır. Bir mühendis beş senelik plânları

muvaffak edecek en büyük keşiflerde bulunabilir; bunun için İstalin'in beş misli ücret alabilir; en büyük dairelerin başında bulunabilir: Fakat fırkanın şeflerinden değil, azalarından bile olmuştur.

Maddî cazibeler daha fazla fırkanın dışına bırakılmıştır. Ücretlerde iki son hat vardır: 500 ruble ve 1,200 ruble. Fırka azasının varabileceği son hat 500 rubledir.

Bu sefer gidişimde dikkat ettiğim noktalardan biri de, fırka idaresindeki istikrar oldu. Şefler yerindedirler. Fırkanın yüksek kadrosu kımıldanmamıştır.

Mânevî Unsurlar

Şiddetli bir disiplin, bir hadde kadar kazanç ve menfaat, mükâfatlar, sıkı bir kontrol, Rusya'yı inşa etmeğe çalışan büyük yığınları yalnız bu kuvvetler sevkmez. Hepsinin yanında hesap edilmek lâzım gelen bir heyecan ve ahlâk unsuru vardır.

Ameleler ve ustalar hakikî bir müsabaka ve yarışa koşulmuşlardır. Duvar gazetelerinden, meydan okumalardan, kollektif kontrolden bahsetmiştim. Her tezgâhın verimi kronometreleştirilmiş kadar ölçülmüştür. Bu verimi vermiyen amele ve usta yerini, şerefini ve nihayet işini kaybedebilir.

Fakat bu verimi arttırmak için amele ve ustaya işini sevdirmek, benimsetmek, herkesi işi üzerinde heyecanlandırmak gerektir. Acaba kendi malı olmıyan bir fabrikanın içinde, kendine büyük kazanç göstermiyen bir işe heyecanla sarılmak mümkün müdür?

Biz kendi inkulâbımızda bu heyecanın ne demek olduğunu biliriz. Anadolu ihtilâli bütün memleketin alâkalı sınıflarında heyecanlandırılmıştır. Ankara şehri inkulâpçıların bir davası olduğu için başkasının güzel bir bahçesi, içinde oturamıyacağımız bir ev, bizi nasıl gururlandırdığını da hissetmişizdir. Ankara, beğenildiği vakit, hepimiz, Ankara'nın merkezliğine bütün karar verenler, bir iftihar duygusu içinde kalırız.

Leningrad ve Moskova fabrikalarında size şu sözleri söyleyen ustalar görürsünüz:

— Bin kilovata kumanda ediyorum. Günde 24 ton kömür yiyen bir fırını 1,400 derece ısıtıyorum. Saatte 15 bin ton su kullanıyorum.

Beş senelik plânlar, bilhassa, bu taassup देनेcek kadar koyu heyecanlı teknisyenlere istinat eder. Bunlar işlerinden bahsederken, şiir okuyorlar zannedersiniz.

Bir muharrir der ki: «Büyük harp başladığı vakit bankalardaki ihtiyat paralar bitince harp te bitecek diyenler çok olmuştur. Bunlar bütün hesapları altüst eden canlı ihtiras kuvvetlerini unutmuş olanlardır.»

Mesele, rejimin işlerini herkes için davalas-
tırabilmektedir. Bir enstitü reisi size buğday
örnekleri gösterirken diyor:

— Alman ve Fransız müstahsilinin 180
franga verdiği ve Kanada'nın 50 franktan a-
şağı bırakmadığı buğdayı 20 franga verece-
ğiz.

Profesörün davası budur. Ernest Renan der
ki: «İnsan, hayatını bir gayeye vermek için ge-
çirir; bir defa vardı mı, bunun hiç olduğunu
görür. Daha iyisi bir davaya hizmet etmektir;
çünkü dava sizden sonra da yaşar.»

Moskova mistiğinin bir unsuru, davasını
kendi zamanında görmektir. Zaman ölçüsüne
karşı belki hiç bir hareket, bu kadar isyan ve
istihfaf göstermemiştir.

*Bugün Rusya'da eski aristokrasi kadınları-
nın boyunlarını süsleyen elmas kalmamıştır.
Bu elmas, halk için çalışan yağlı makineye
kalbolunmuştur. Rusya'da san'at ve edebiyat
ta, yağlı makine gibi halk için çalışıyor.*

*Hotbin san'ata boyun eğdirmek orada da
güç olmuştur. Hotbin san'at kendinden doğan
hareketleri bile hayat ve halkta gördüğü za-
man beğenmez olur. Çünkü onun idealleştir-
diği şekil, hakikat olabilmek için uzun, çok u-
zun seneler lâzımdır. Serkeş san'at, ihtilâlle-
rin hazırlama devrinde olduğu gibi, inşa dev-*

rinde de, realitenin zaruretlerine göz kapayarak, heyecanı dipdiri tutmağa sevk etmek zor bir şeydir.

Rusya'da güzel san'atlar işleştirmiş ve işçileştirilmiştir. Genç bir romancı, bu sene diyor ki:

— Biraz da aşktan bahsetmeğe yeni yeni fırsat bulabiliyorum.

Fabrikalarda atelyelerin çoğunun insan isimleri taşıdığını görürsünüz. Garların duvarları üzerinde, sokaklarda iş kahramanı denen amele ve ustaların resimleri asılıdır. Ferdi kahramanlaştırmak, müsabaka ve yarışların esaslarından biridir.

Rus ihtilâlcisi fertçiliği reddeder, fakat fertlerin müstesna kuvvetini inkâr etmez.

Herkesin Rusya davası ile alâkalandırıldığını anlatmak için bir de inkılâp imtihanından bahsedeyim: Başvekâlet ve Hariciyeyi alınız. İki daire muayyen bir saatte kulübe meselâ altışar kişilik birer brigat göndereceklerdir. Her brigat'ın azasından birinin geç gelmesi veya gelmemesi brigat'ın almış olduğu bir yaradır. Brigat'lar toplandıktan sonra, imtihan eden kimse, cebinden sual kâğıtlarını çıkarır. Bu kâğıttaki sualler beş senelik plânın her kısmına aittir: Elektrikleştirme ne haldedir, sofhozlar ve kolhozlar ne safhadadır? ve saire. Cevabı iyi verilmeyen bir sual, O brigat için bir ya-

radır. En sonunda her brigat'ın aldığı yaralar hesap olunur ve en az yaralı muvaffak olarak çıkar.

Bu bir eğlence değildir. Bu imtihanlardan boyuna dönen, ne fırkada ne de Hariciye veya Başvekâlet dairelerinde kalabilir. Her komünist, komünizmin ana davalarını, ihtisası ve işi ne olursa olsun, bilmeğe ve öğrenmeğe mecburdur. İnkilâpların en büyük zayıflıklarından biri de alâkasızlıktır.

Plânın Neticeleri

Birinci ve ikinci beş senelik plânlar için o kadar neşriyat var ki artık bu risalede uzun uzun rakamlardan bahsedecek değilim. İlk beş senelik plân, dört senede bitmiştir. Plânın bir takım parçalarının geri kaldığını söyleyenler var; bir kısmı ise beş yerine iki buçuk senede tamamlanmıştır.

En çok muvaffakiyat verenler elektrikleştirme sanayiidir.

Dinyeper elektrik istasyonu ve barajı plâncılara en çok gurur veren eserdir: Mısır ehramları gibi, Moskova'da size ilk tavsiye edilecek eser odur.

Dünyanın en büyük barajı odur. Ona yalnız Assuvan'daki Nil barajı yaklaşıyorsa da

bu barajın mihveri batan ada üstüne yaslanmıştır. Halbuki Dinyeper barajı bir uçtan öbür uca tek hamlede gitmektedir. Uzunluğu 850 metredir.

Baraj iki maksatla yapılmıştır: Seyrüsefer ve elektrik. Seyrüsefer cihazları sol, elektrik cihazları sağ kıyıdadır.

Karadeniz Odesa ve Kiyef üzerinden Divina suları ile Beyaz denize bağlanmaktadır.

Dinyeper barajı Moskova inkılâpçılarının iradesinin, bir de büyük garp tekniğinin mezculuşuna başlıca bir örnektir: Seyrüsefer, inşa ve montajda amerikalılar, su türbinleri ve bütün elektrik cihazlarında almanlar yardım ettiler. Burada erkek, kadın ve çocuk, bütün sanayi işleri için 120,000 kişilik bir amele kalabalığı toplanacaktır.

4 traktör fabrikasının en büyüğü Harkoftakidir. Günde 148 traktör için yapılmıştır. Dünyanın en uzun iş zinciri bu fabrikanın zinciridir.

Artık «dünyanın yegâne...», «dünyanın en uzun...», «dünyanın en büyük...» iddialarını amerikalılaşan Rusya'dan işitiyoruz.

Rusya'nın dünyanın altıda biri olduğunu bilirsiniz. O da, Amerika gibi, hudutlarının birine şark, birine şimal, birine garp ve ötekine cenup diyebilir. Rusya'nın servet kaynakları hudutsuzdur. Yeni Asya ve diğer pazarları bi-

rakınız: Kendisinin pazarı 160 milyondur. Bu nüfus her sene 3, 5 milyon artıyor. Dahası var: Kollektifleştirme ve yığın terbiyesi hareketi ile köy ve köylünün ihtiyacı büyük bir hızla çoğalmakta, pazarlaşma ameliyesi sanayi ile birlikte yürümektedir.

Beşer senelik plânların hedefi yalnız Rusya mı olduğu, yahut kapitalist âlemle pazar kavgası düşünülüp düşünülmediği her giden tarafından Moskova inkılâpçılara sorulur. Bu sual lüzumsuzdur. Onlar size derler ki:

— İhtiyaçlarımızın çokluğuna bakınız. Birinci değil, ikinci ve üçüncü beş senelik plânlar bile kendi memleketimiz içinde bütün arzularımızı başaramaz. Şimdilik başka bir şey düşünmüyoruz.

Hakikat odur ki tarihte hiç bir zaman, ya bir imparatorluktan, ya bir kumandandan, ya bir dinden cihangirlik ihtirası eksik olmamıştır. Bu asrın cihangirlik ihtirasının kaynağı Moskova'dır. Dünya ihtilâli ideali, kendi inandıkları yeni cemiyeti bütün dünyada kurmağa çalışmaktan başka nedir?

Şimdiki Moskova hamlesi Rusya topraklarını dolduruncaya kadar kaç nesil gelip geçeceğini kimse tahmin edemez. Fakat muvaffak olduğu zaman, bu hamle, Asya'da ve Bahrimuhitlerde kapitalizmin kalelerine saldırıdır.

Beş senelik plânın içinde kollektivizasyon olduğunu da bilirsiniz. Moskova ilk büyük istihlal tecrübelerini Sofhoz denen devlet çiftliklerinde yaptı. Sonra toprak mülkiyetini kaldırarak bütün tarlaları kolhozlarla birleştirmek ve köylüyü ameleleştirmek teşebbüsünde bulundu. Köy ve köylü, ve kollektivizasyon kadrosu hazır değildi. Köylüler bütün hayvanlarını kesmeğe ve menfî bir mukave-met göstermeğe koyuldular.

İki yol vardı: Heyecanlı inkılâpçıların mücadelesi, veya maddî ispat.

Realist Moskova hemen cebri kollektivizasyon emrini geri aldı ve arzu eden köyleri birleştirerek ve her köylüye kolhozculuğun daha fazla kâr verdiğini göstererek, daha ağır, fakat daha emin bir usul tuttu. Bu usul ile ilk beş senede Rusya topraklarının yüzde yirmi beşi kollektivize edilecekti. Müfritler ileri gittiler ve iki buçuk senede toprağın yüzde 56 sını kollektivize etmeğe kalkıştılar. Nazariye olarak muvaffak da oldular: Fakat köylü yetişmediği için ve kadro eksik olduğu için muvaffakiyet rakamda kalmıştır. Köylüler tarlalarını bırakıp şehir ameleliğine koşar oldular. Kışın köylerinde buldukları için ektilerse de buzlar çözüldüğü vakit şehirlere hicret ettiklerinden biçemediler. Biz Moskova'da iken kollektivizasyon emri hafifletilmiş ve her köylüye fazla ektiğini serbest pazarda satmak salâhiyeti verilmiştir.

Bugün Moskova'nın çarpıştığı güçlüklerin başlıcası,

- 1 — Kollektifleştirme,
- 2 — Kooperatif,
- 3 — Nakliyatıdır.

160 milyonun her günlük ihtiyaçlarını yetiştirmek ve dağıtmak vazifesi kooperatiflerle nakliyat idarelerine düşüyor. Bu işin bugün iyi ve tam görüldüğünü söyleyen yoktur. Kooperatiflere ayrılabilen eşya ve gıdanın 160 milyona ne kadar kâfi olduğunu bir tarafa bırakınız; elde olanların da intizamla dağıtılmasına ne kooperatifler, ne de nakliyat vasıtaları müsaittir. İki ay evvel bir İaşe komiserliği yapılmış olması bu sebeptendir.

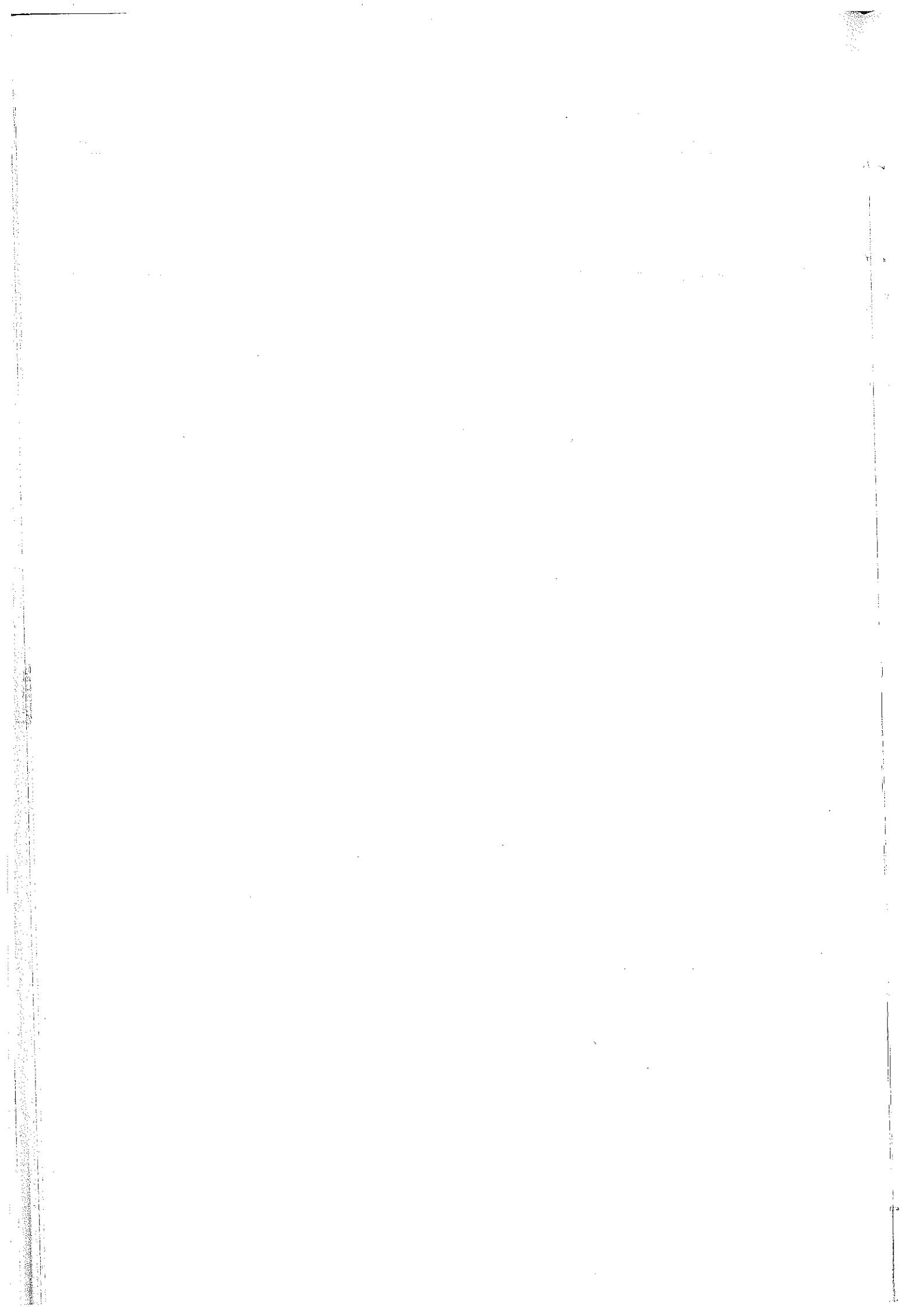
Rusya'dan çıkarken ne düşündüğümü sordular. Şunu dedim:

—Moskova, Herkül'ün 12 imtihanını vermektedir. Bu imtihanların en gücü ilkidir. İkincisi daha kolay, on ikincisi ise artık imtihan değilmiş kadar kolaydır.

En mühimi Augias'ın ahırlarını iyi temizlemek idi.

Rusya için tehlike yok mudur? Tehlikesizlik, dünyaya mahsus bir şey değildir. En büyük tehlike harptir. Fakat her tarafta açlıktan bahsolenmektedir. Eğer tehlike yalnız açlıksa, bir harita açıp bakınız: bu toprak, halkını aç bırakmaz.

R O M A

Venedik Sarayı

Mussolini'nin Venedik sarayındaki odasından bir çok makale ve kitaplarda bahsedilmiştir. Bu, oda değil, büyük bir salondur. İççe daha küçük salonlardan geçerek kapısından girdiğiniz zaman, sol nihayetinde bir masa ile bir koltuk ve iki sandalye görürsünüz. Mussolini'nin büro mobilyesi bundan ibarettir.

Eğer ziyaretçiler iki kişiden fazla olursa, ayaküstü konuşulur. Biz kalabalıktık.

Mussolini ne kâğıdı, ne jesti, ne de uzun ve karışık cümleyi sever. İtalyan kelimelerini bile kesip kısaltmış zannedersiniz. Mussolini duvarlardaki resmine çok, fakat hayallerdeki portresine pek az benzer. Tiyatromsu değildir. Yere bir heykel gibi ağır, dik ve kat'î basar.

Sert değil, tereddütsüz, kuru değil, içten gelen bir sesle görüşüyor. Şefler yalnız büyük kafalı, büyük iradeli değil, aynı zamanda büyük kalpli adamlardır. İnsanı kafa büyültür; fakat ancak kalp hudutsuzlaştırabilir. Dar kafa gibi, katı kalpten de şef çıkmaz. Şeflerin asıl kuvveti, hepimizden fazla ve derin olan hislerini, hiç birimizin yapamadığımız gibi idare edişlerindedir.

Mussolini Milâno'da iken, Roma'da demokrasi ve liberalizm vardı. Eğer bir memleketin işleri yolunda ise, eğer bir millet olgun ve pişkinse, eğer iktisadî, içtimaî ve siyasî müesse-

seler arasında nizam ve ahenk tamamsa demokrasî ve liberalizm, kendi kalıbını bulmuş demektir. Bir muharririn dediği gibi, ayakların en alıştığı ve rahat ettiği zamandır ki pabuç eskimiştir. İnsan pabucunu değil, pabuç insanı terkeder. Rejimler de böyledir.

Mide, bağırsak, kalp ve damar iyi işlediği zaman hiç kimseye hususî bir rejim tavsiye edilmez. Hiç bir millet te durup dururken bol hürriyetten, sokak ve kürsü politikasından vaz geçmek istemez. Fakat asıl menfaati tehlikeye girdiği zaman, eğlencesinden fedakârlıkta bulunabilir.

1921 de politika Fransa'da güzel bir eğlence, İtalya'da ise bir anarşi kundağı idi. İtalya harbi kazanan başlıca kara devletlerinden iken, harbi kaybetmiş olanlar kadar zayıftı. Zafere küfreden, zabiti tokatlıyan, fabrikaları zapteden, mala, paraya ve cana kasteden seraseriler karşısında demokrat ve liberal hükümet: — Kanun var, mahkeme var, demokrasi var, parlâmento var, intihap hürriyeti var, daha benden ne istiyorsunuz? diyordu.

Mussolini haykırdı:— Ne böyle kanun, ne böyle mahkeme, ne böyle demokrasi, ne de böyle parlâmento istiyoruz. Biz İtalya'nın kuvvetlerini içine alarak, nizam ve otorite kuraabilecek bir devlet istiyoruz.

Mussolini der ki: «Eğer bir devlet bir memleketin hakikî kuvvetlerinin dışında kalırsa,

bir gün o kuvvetler birleşir ve devleti elde eder.»

Fabrikaya kırmızı bayrak asmak yasak olmıyan bir yerde kara gömlek giyilmesine kim ses çıkarabilir? Demokrasinin polisi sokakta kırmızı ile karayı boğazlaşmakta serbest bırakıyordu. Karalar Mussolini'nin peşine takılarak Roma üstüne yürüdüler. Başvekil tam sandalyesi titrediği zaman uyanarak, kraldan idarei örfiye istedi ise de, Kral Mussolini'ye hükûmeti vermeği tercih etti.

Mussolini Roma'ya girip hükûmet reisliği koltuğuna oturduğu zaman bir tek kelimeli programı vardı: İtalya!

İlimde, teknikte ve hukukta İtalya'nın faydasına ne varsa hep birden Faşizm idi. Zararına ne varsa topu birden Faşizmin zıddı idi. Bütün bunlar toplanıp yazılmak uzun süreceği, bir çok masa ve dosya lâzım olduğu için, Mussolini, kırtasiyeciliği sona bırakmıştır.

İşte on senedenberi Faşizm diktatoryasının şefliğini yapan Mussolini budur.

Biz diktatör kelimesini müstebit kelimesinin alafrangası zannettiğimiz için her işidilişinde ya Sultan Hamid'in şahsî müstebitliği, ya İttihadü Terakki'nin oligarşisi hatırımıza gelir ve ürkeriz. Despot Şark'ta olabilir; Avrupa'da imkânsızdır.

Avrupa'da diktatör demek, kendisinin de başkaları kadar itaat ettiği prensiplere göre

yeni bir cemiyet ve idare hamuru yuğuran adam demektir. Diktatör şahıs değil, her hangi bir ihtiyaçtan ve zaruretten doğan yeni bir davanın prensiplerinin timsali demektir.

Milletler arasında diktatöre muhtaçtırlar. Büyük harpte İngiltere'de Loyit Corç normal bir Başvekil olmadığı gibi, Fransa'da Kleman-so hakikî bir diktatördü. Çünkü harpte halkın gözü hukuk nazariyelerinde değil, zaferdedir. Zafer o kadar büyük, o kadar maddî ve manevî tam bir menfaattir ki onu tehlikeye düşüren her haktan kolaylıkla vaz geçilir. Yüzünün güzelliği ile yaşıyan bir sinema yıldızı bile yanağı ameliyattan bozular diye iltihaptan ölmeğe razı olmaz.

Büyük harpte en geniş demokrasi kısmen diktatörleştiği gibi, Amerika'da olduğu üzere, demokrasinin bile diktatoryası olabilir. Eğer demokrasi ayak uzatmak, ceketsiz dolaşmak değil de bir ahlâksa, amerikalı zenciyi koluna takıp caddede dolaşinciya kadar demokrat değildir.

İttihat ve tarakki bir diktatorya olsaydı, yeni zümresini bulmuş, yapmış, Osmanlı İmparatorluğuna, Türk milletine, Türk milleti ile akalliyetler arasındaki münasebete ait prensiplerini tasarlamış, ideolojisini vücade getirmiş bir fırka olsaydı *ve yapabilseydi* Türk tarihinin büsbütün başka bir gidişi olacağına şüphe yoktu.

İttihat ve tarakki düşünmeğe fırsat bulmak için idarei örfiye süngüsü ile sokağı durdurdu. Düşündü, düşündü, düşündü ve henüz şehadet parmağı şakağında iken Osmanlı tacı düştü.

Milletlerin hayatlarında büyük değişiklikler, büyük intikaller, ancak, o milletin hayatlılığını temsil eden ihtilâlcî akalliyetlerin zorlaması ile mümkün olur.

Moskova diktatoryasının parolası bir tek sınıf, Roma diktatoryasının parolası sınıflar arasında ahenktir.

Faşizmin bir ideolojisi vardır.

*
* *

Faşizm kendisini, 1789 demokrasi inciline zıt diğer bir incil olarak ileri sürer.

Fakat faşizmin an'anevî demokrasi doktrinine zıt bir doktrin olduğu iddiası sonraları meydana çıkmıştır. Faşizm Roma'ya gidip iktidarı aldığı vakit, yalnız Kralı değil, ayarı ve parlâmentoyu da muhafaza etti. Eski meşruiyet kadroları içinde, devletin sahibi olmak ona kâfi gibi geldi.

Fakat Faşizm, zıtları, hürriyet ve şiddeti, demokrasi ve diktatoryayı, uzlaştırmak imkânsızlığını görmekte geçikmedi. İşte bu şartlar içindedir ki faşizm, felsefesini, ideolojisini, doktrinini aramıştır.

Mussolini etrafına doktrincilerini topladı; içlerinden başlıcası Adliye Nazırlığı eden Rocco'dur. 7 nisan 1926 da diyordu:

— Biz dünyada yeni bir prensip temsil ediyoruz. Biz bütün demokrasi âleminin ve 1789 lâyemut prensiplerinin tezine, kat'î, mutlak, açık olarak zıt olanı temsil ediyoruz. Fransız milletinin 1789 da yaptığını bugün dünyaya yeni bir şey söyleyen, Faşist İtalya yapıyor.

Faşist doktrinine göre bugün ihtiyaçlarına ve zaruretlerine uymıyan demokrasi, artık, eski, mes'ut ve sakin milletlerin bir lüksüdür.

* *

«Faşizmi 1852 Napoleon'luk idaresi ile karışdırmak ve onun da sonu öyle olacağını söylemek doğru değildir. Faşizm ikinci İmparatorluk olsa bile, hiç olmazsa İmparatorsuz olduğunu düşününüz. Mussolini İmparator değildir; devletin sahibi ise de, devletin reisi bile değildir. İtalya'da Savuva hanedanı saltanat sürmektedir; Mussolini Başvekildir. Mussolini bir hanedan kurduğu iddiasında bulunmaz. Bilâkis, ailesini ne vazifesine, ne de seferlerine iştirak ettirir. Halefi, en lâyık olan olacaktır.

Ehemmiyet bu farkta değildir. Asıl fark prensiplerdedir. Sezarizm demokrasiye hür-

met eder; demokrasiye istinat ettiğini söyler; faşizm ise demokrasiyi reddeder.

Louis Napoleon hükûmet darbesi ile başa geçtiğinden on iki gün sonra millet rey sandıklarının başında idi. Faşizmden 7 sene sonra dahi İtalyan milletine bu rejimi kabul edip etmediği sorulmamıştır.

Napoleon'lar Fransız ihtilâlden oldukları ve geldikleri davasındadırlar. Birinci Napoleon'a «Atlı Robespyer» denmiştir. Faşizm Fransız ihtilâli prensiplerini nefretle reddeder. Demokrasi ve hürriyeti bir tarafa atarak, dünyaya yeni bir incil getirmiş olduğunu söyler.

Faşizm, Sezarizm'e benzemediği gibi, saray saltanatlarına da benzemez. Faşizm, hatta Yugoslavya'da kurulan mutlakıyetten de farklıdır.

Eski Roma hukuku diktatoryayı normal olmayan zamanlara mahsus bir müessesese olarak tanımıştır.

Roma üstüne yürüyüşün sekizinci senesi geliyor [*]. Bukadar uzun müddet, sus demek, oturup bekletmek, aynı teminatlar tekrar edilmekle kalınamaz.

Mirabo, Danton, Robespyer gibi bir takım meçhul adamların vilâyetlerden gelip rollerini oynamaları ve ölüp gitmeleri için daha

[*] Muharrir bunu yazdıktan sonra daha iki buçuk sene geçti.

uzun zaman geçmemiştir. Fransız ihtilâlinin, eski bir rejimi yıkıp yeni cemiyeti sarsılmaz temeller üstüne kurması sekiz sene sürmedi.

Faşizm'e artık alay ve istihfafla bakılmaz. Bir vak'adan bile ibaret olsa, sürüp giden bir vak'adır. Yalnız devam ediyor değil, yerleşiyor. Hatta istikbali organize ettiği davasındadır. Bu iddia esaslı mıdır? Mutlak olarak, hayır! Fakat biz de bugün bağlı olduğumuz ve tatbik ettiğimiz parlâmantazizm için, âlemşümullük, ebedilik, iddia edebilir miyiz? Faşizmin olduğu gibi alacağını zannetmem. Fakat İtalya'nın siyasî organizasyonunda az çok derin izler bırakmayacağını da söyleyemem — J. B.»

Faşizm

Demokrasi ve Faşizm

Eğer bugünkü buhran geçici bir şey değil de, bir sistemin iflâs ettiğini gösteren bir alâmetse, yeni bir nizam yalnız iktisat kaide-lerinin ufak tefek düzeltilmesi ile mümkün olamaz. Liberalizm, kendine en uygun rejim kalıbını demokraside bulmuştur. Yeni bir nizam, hiç şüphesiz, kendi kalıbını arıyacaktır. Bu kalıp ne olabilir?

Şurası doğrudur ki milletler liberalizm'den yeni nizama doğru, devletçiliğin muhtelif şekilleri arasından yollanmaktadırlar.

Hiç bir rejim kendi başına gülünç, zararlı veya mantıksız değildir.

Mussolini diyor ki: «— Ben yalnız memleketim noktai nazarından düşünüyorum. İtalyanın dışında, bilhassa Anglosakson memleketlerinde liberal ve demokratik devlet inkişaf edebilmiştir; hatta büyük işler de yapmıştır. Çünkü oralarda liberalizm ve demokrasi milletin siyasî ve içtimaî terbiyesi içinde, İtalyan milletinde olmıyan tadil ve ıslah edici âmiller bulmuştur. Bu memleketlerde, hatta Fransa-da büyük bir millî an'ane vardır ve devlet telâkkisi uzun mücadele asırlarında kuvvetlenmiştir. İngiltere'de fert, devlet karşısında na-

zarî olarak en geniş hürriyeti istemekle beraber, fi'liyatta, arzularını tahdit etmesini de bilir.»

İngiltere'de her fert biraz devlettir. Devletin otoritesi ve mantığı ile, kendi hürriyeti ve menfaati arasındaki nispeti her İngiliz ölçebiliyor. Mussolini'nin Fransa için «hatta» kaydını kullanması da sebepsiz değildir. Kleman - so hükûmetten avukatlığı ve müesseselerde demokrasi anarşisini tenkit ederek öldü:

— O kadar sevdiğim demakrasiden iğreniyorum, demişti.

Pek kızdığı Poankare için:

— Canım, avukatın biridir! Sözüne:

— Ne bir avukat, herif iki avukattır, diyordu.

Demokrasilerin hükûmetleri avukatlarla olur. Büyük harpten sonradır ki hükûmetleri yepyeni tipte adamlar kurmağa başlamıştır.

Rusya'da hiç avukat olmadığı gibi, İtalya da intihap ve münakaşa müesseselerinin avukatlaşmasını nefretle görür. Bir faşist diyor: «Verlen'den sonra, belâgatin boynunu koparmak lâzım olduğunu söyliylen Duçe'dir. Ben daha ileri gidiyorum: Hatiplerin boynunu koparmak lâzımdır.»

Buradaki hatip kelimesini daha fazla boşbogaz, demagog kelimeleri ile anlatmak doğru olur.

Demokrasiye karşı tenkit, anarşi ve buhrana demokrasilerin çare bulmaması ile başlamıştır. Tenkit ve ilim o kadar ilerlemiş, o kadar hayata karışmıştır ki, halkın artık devlet işlerinden anlayabilmesine ihtimal kalmamıştır. Halk, lâfla bunaltılmıştır. İyi bir nükte, cazip bir vaat insana halkın reyini kazandırabilir; fakat büyük mes'uliyetlerin başa-rılması için kâfi değildir.

Troçki geçenlerde çıkan «Faşizm ve demokrasi» unvanlı yazısında şöyle diyor: «Ameleler uzun müddet burjuva demokrasisinin içinde, demokrasiden istifade ederek ve ona karşı cidal yaparak istihkâmlarını ve proleterya ocaklarını kurdular: Sendikalar, fırkalar, terbiye kulüpleri, spor organizasyonları, kooperatifler ve saire... Faşizm proleterya demokrasisinin bütün müesseselerini temellerine kadar yıkmayı tek ve esaslı vazife olarak almıştır. Faşizm proleteryanın bütün kazançlarını geri almaktadır. Bunların arasında bilhassa proleterya ihtilâline vücut verecek organizasyonlar vardır.»

Kemalizmin ilk senelerinde bizim hocaların şeriat yerine demokrasi diye haykırışlarının sebebi, Troçki'nin bu cümlelerindedir:

— Demokrat değil misiniz, herkesi serbes bırakınız!

Bize bu tarzda bağırانlar, menfi kuvvetleri ve şuursuzluğu organize ederek, yeşil devlet idealine kavuşmak isteyenlerdi.

Fransa'da olduğu kadar serbes, yeni bir padişahçılık fırkası ve siyasetini, bir cami fırkası ve siyasetini, cumhuriyet fırkası ve siyaseti kadar kanunî addeden bir demokrasiyi reye koyunuz: Cumhuriyetçi olmıyan bütün unsurlar bunu istiyceklerdir. Gözünüzü kapayınız ve padişahçılarla dincilerin iktidarı ele aldığını tasavvur ediniz. Onlar o zaman demokrasi kelimesini ağza alanı ve cumhuriyet kelimesini kâğıt üstüne yazanı ipe çekeceklerdir.

Bir mütehassıs Türk darülfünununun muhtarlığından bahsederken: — Muhtarlık hakkı darülfünuna verilir, fakat darülfünun yapmaz. Siz henüz darülfünun yapacaksınız. Bugünkü darülfünun size yarı bilgili hoşnutsuzlar yetiştirmektedir, demiş.

Demokrasi milletlerin siyasî ve içtimaî terbiyelerinin bir vasıtası değil, bir neticesidir. Rusya'da komünizmin ve İtalya'da faşizmin tasarladığı cemiyet kurulduğu ve reaksiyon tehlikesi kalmadığı, yani rejim normalleştiği zaman başka türlü, demokrasi olacaktır.

İspanya ihtilâlinde bahseden bir Fransız muharriri:

— Bu bir inkilâp değil, bir kabine tebeddülüdür, diyordu. Gariptir ki, bizim içinden çıkmak için çırpındığımız Fransız ihtilâli hapsine İspanyollar kendiliklerinden girmek için çırpınıyorlar.

1932 de Fransız ihtilâli tekrar edilmez. Fransız ihtilâlinden çıkan siyasî, içtimaî ve iktisadî sistem, bugün iflâsından bahsolunan sistemdir.

1922 İtalya'sı 1932 İspanyasına benzediği içindir ki faşizim doğmuştur. İtalya coğrafî birliği tamamlanmış, fakat millî birliği şuurlaşmamış bir memleket idi. İtalya'nın şimali sanayi Avrupa'sı kadar ileri, cenubi ise ziraat Avrupa'sı kadar geri idi. Bundan başka, Mussolini'nin dediği gibi, İtalya uzun müddet parçalanmış, ve her parça başka bir devletin hükümü altına girmiş olduğu için İtalya ferdinde devlet düşmanlığı vardı; çünkü devlet kendisinin değildi. Bu his, devlet düşmanlığı, millî devlet kurulduktan sonra da kaybolmamıştır. Bütün fertler devlete karşı kayıtsız, bütün mıntakalar birbirine karşı yabancı, bazan düşman denecek kadar yabancı, böyle bir memleket evvelâ *vatanlaştırılmak*, böyle halk evvelâ *milletleştirilmek* ister.

Brendizi'nin belediyesi bütün demokrasi belediyeleri gibi idi. Fakat Brendizi dünyanın en pis şehirlerinden idi. Demokrasi belediyesi şehirleri pislikten kurtaramaz, diyebilmek için İsviçre ve Fransa şehirlerinden hiç birini görmemek gerektir. Brendizi halkı demokrasi belediyeciliği yapabilecek seviyeyi bulmamıştır, demek doğru olur.

Mussolini'nin Fransa için de «hatta» kaydını koymasına yukarıda işaret etmiştim. Tardi-

yeu Fransa'daki demokrasi fırkaları anarşisininin Fransa'ya 100 milyonluk bir İmparatorluk kudreti ve nüfuzu yerine 40 küsur milyonluk bir devlet manzarasını verdiğinden daha geçenlerde şikâyet etti.

*

* *

İngiltere'de muhafazakâr hükûmet yerini amele hükûmetine verdiği zaman, faşist matbuat büyük bir memnuniyet gösterdi: Faşizm, İtalyanlığa mahsustur. Eyi ki böyledir, çünkü faşizm bir milleti kuvvetli yapar. İtalyan milleti, başka bir millet faşizmden uzaklaştığı zaman sevinmelidir. Çünkü faşizmden uzaklaştığı kadar zayıflar ve İtalyan üstünlüğünü bir derece daha temin eder.

Faşizmde devlet^[1]

Faşizmin demokrasi ve liberalizme karşı tenkitleri ve yeni devlet müesseseleri hakkındaki düşüncelerini hülâse edeyim:

Liberal ve demokratik devletin zıddı olan faşist devletin esası, memlekette mevcut bütün kuvvetlere hükmedebilir ve aynı zamanda halk yığınları ile sıkı temasta bulunur, hakikaten otorite sahibi bir devlettir.

Eskiden liberal ve demokratik devlet milletin içindeki reel kuvvetlerle buluşmaktan âcizdi. Bu kuvvetler kendiliklerinden organize oldular; devlet dışında yaşadılar ve ilerlediler. Nihayet ona hâkim de oldular.

Faşizmde devlet, vatandaşların topyekûnu demek olmaktan ayrı bir organizmdir. Onun kendine has bir hayatı ve üstün gayeleri vardır. Fertlerin hususî gayeleri bu üstün gayelerin altında kalmak lâzımgelir.

Faşizmde devletin ahlâkî, siyasî vazifesi, içtimaî adalet vazifesi, iktisadî vazifesi vardır. Bu vazifelerin başlıcalarından biri, milletin karakterini yükseltmektir. Faşist devlet, sınıflar arasında adalet yapacaktır. Sınıflar-

---

[*] Bu bahisteki hükümler Musolini'nin son beyanâtı ile Yoseph-Barthélemy'nin «Muasır demokrasinin buhranı» eserinden alınmıştır.

dan hiç biri adedinden veya maddî kuvvetinden istifade ederek ötekini ezmiyecektir. Ferdî kazanç denen kuvvetli manivelayı kullanarak, veya, fert yapmazsa, kendisi teşebbüs ederek, zenginliği arttıracaktır.

Devlet hâkim olmalıdır. Memlekette mevcut bütün kuvvetlere yalnız o hükmetmelidir. Millî müdafaa ve millî refah için, bu kuvvetleri tanzim ve sevkedecek olan da odur.

Köylünün ne kadar buğday ektiğini tayin eden, ücretleri, kiralari tesbit eden, mal fiyatlarını idare eden, ameleye:

— Şu kadarla kanaat ediniz,

Patrona:

— Şu kadar vereceksiniz,

diyen hep devlettir. Terbiye inhisarını o almıştır; tek mektep, tek kitap ve tek çocuk ister.

Liberal ve demokrat devletin hükûmetinde şart, Nazırlar arasında tesanüt ve iştirâk idi.

Faşizm bu tesanüdün yapılmasını şefe bırakmıştır. Nazırlar, ancak teknik teferrüatta serbestirler. Devletin umumî siyasetinin istikameti yalnız şefin elindedir.

Nazırlar heyeti pek mühim bir istişare organizmi olmak hassasını muhafaza etmekle beraber, memlekette siyasî hayatı filen o idare edemez.

Faşizm, hükûmeti parlâmentonun emrinde olmaktan çıkarmıştır. Parlâmento hükûmeti sistemi teessüs ettiği zaman, intihap hakkı mahduttu; devlet kuvvetleri, filiyatta, mütefekkir ve burjuva akalliyetlerin elinde idi. Memlekette o zaman, bu akalliyetlerden başka müessir ve hareketli kuvvetler yoktu. İctimaî hayat son derece basitti. Menfaat ve sınıf kavgaları azdı. Halk yığınları yumuşaktı. Şimdi herşey başka türlüdür. Reyiâm ile intihap olunan meclisler, müntehipleri, ancak adet olarak temsil eder oldular. Bu meclisler artık memlekette mevcut hakikî kuvvetlerin mümessilleri değillerdi ve olamazlardı. Mille-tin asıl çehresini de onlardan görmek yanlışdı. Çünkü bu kuvvetlerin keyfiyet kıymetleri, ellerinde bulunan adetlerle mütenasip değildi.

Memleketin idaresi için böyle intihaplara büyük bir ehemmiyet vermemek lâzımdır. Siyasî temsil, esasta, menfaatlerin, fertlerin ve grupların temsilinden ibarettir. Eğer bu meclise mümtaz bir mevki verilirse, eğer bu meclis icraî kuvveti eline alırsa, cemiyetin tarihî ve daimî menfaatlerinin muhafazası esası, fertlerin hususî menfaatleri karşısında zayıflar.

Faşizm, meclisle hükûmet arasında bir el-birlikteliğin faydasını inkâr etmemiştir. Fakat onu halk ile temasa girmek, halkın duyduğunu ve düşündüğünü anlamak için bir-cik vasıta diye de tanımaz.

Faşizmde meclisin intihabı da, liberal ve demokratik usullere göre değildir. Faşizm itikadı, bir taraftan meclisi millî kuvveti nyegâne sahibi, yani devletin daimî organı sayan, sonra da meb'usların intihabını halka bırakan millî hakimiyet itikadını reddeder.

Halk fikir sahibi olamaz. Meb'usların intihabını yalnız halka bırakmak, onu bir kaç entrikacının nüfuzuna terketmek demektir. İntihabı müteaddit fırkaların eline bırakmak ise, kuvvetsizliğe, hareketsizliğe düşmek demektir.

Muasır diktatorya sendikalisttir. Henri de Jouvnel sendikalisttir; Paul Boncour doktora tezini verdiğiindenberi, sendikalizmin devlet içine alınmasını ister. M. Kayyo aynı arzuda bulundu. M. Mussolini bunu hakikatleştirdi.

Mussolini bir adamın sadece yirmi bir yaşına varmış olduğu için rey hakkı ve hükûmete iştirak hakkı kazanmış olacağını manasız bulduğunu söylemiştir. Devletin idaresine yalnız çalışan, istihsal eden ve devletle elbirlikteliği yapanlar iştirak edebilir.

Tabiî ve mantıkî bir hareket ile, vatandaş müstahsile yer verdiği zaman, fert te sendika önünde silinip gider. Mussolini:

— Bugün, diyor, 26 mayıs 1927, demokratik reyiâm yalanını gömüyoruz. Yarın da bir meclis olacaktır; fakat bu meclis, devletin

korporasyon teşkilleri vasıtası ile intihap olunacaktır.

Kanun yapmak için, muhtelif içtimaî grupların duygu ve menfaatlerine tercüman olarak, hükûmetle elbirlikteliği edecek olan meclis, memleketin organize kuvvetlerine istinat etmelidir. Organize kuvvetler, say kanununun tanıdığı sendikalardır.

Faşizmin say kanun, muasır hayatının en güç bir mes'elesini halletmiştir. Hallolunan bu mes'ele, aynı cemiyet içinde muhtelif sınıfları kavgasız, yanyana bulundurmak ve servet tevziini daha makul bir surette tanzim etmektir.

Faşizmde sendikalar, evvelce olduğu gibi, devlet dışında yaşayamazlar; devletin içine alınmışlardır. İtalyan cemiyetinin korporatif esası üzerine yapılması, daha rasyonel bir intihaba imkân vermiştir.

Meclis 17 mayıs 1928 kanununa göre şöyle intihap olunur: 1 — Sendikalar teklif eder, 2 — Büyük Meclis tayi neder, 3 — Millet tasdik eder.

Meb'usların adedi 400 e indirilmiştir. Sendikalar iki misli namzet, yani 800 kişilik bir liste verirler, bu tekliftir.

Büyük Meclis içinden 400 tanesini ayırır ve meb'us tayin eder. Bu meb'usları namzet listesinin dışından da alabilir.

Nihayet 400 kişilik meb'us listesi milletin reyine arz olunur. Millet listeye ne bir isim koyabilir, ne de çıkarabilir. Herkes birinde «evet!», birinde «hayır!» yazılı varakaları alıp istediği sandıka atar.

Joseph - Barthélemy rey işlerinde tazyık ve saire olduğundan da bahsederek diyor ki: «Fakat ne tazyık, ne tethiş, ne korku, milletle iştişarenin neticesini izah etmeğe kâfidir. İtalyan milleti, hemen müttefikan, faşizmde met-haldardır. Hâdise budur. Bu hâdiseyi hesaba katmalıdır.

«Bir rejim sürprizle kurulabilir. Fakat ancak yığının müsamahası ve rızası ile tutulabilir.»

Faşist sandikalizmi yukarıda organize edilmiştir. Sendika ancak hükûmet tarafından tanınmışsa mevcut olur. Sendikanın kâtibini hükûmet tayin eder. Aza kartı veren de bu kâtiptir. Aza kartı olmazsa, sendikanın bütün mükellefiyetlerini yapmağa mecbursunuz; fakat hiç bir hakkına malik değilsiniz.

İntihapta mahallî seçme usulü terk olunmuştur; adet azaltılmıştır. Namzetler sendika teşkilâtları, içtimaî yardım ve terbiye müesseseleri tarafından teklif olunur.

Liberal devlet, o zamana kadar devlet dışında olan burjuvaziyi içine alarak, nasıl müste-

bit devlete karşı bir ileri müessesese olmuşsa, faşist devlet, kapitalistleri ve ameleiyi de içine alarak ona üstünleşmiştir.

Rejimin ana müessesesi fırkadır. Bütün faaliyetleri idare eden merkez odur. Milletle devlet arasında rabitalik eden daha bir çok teşkilâtlar da vardır.

Fakat böyle bir devlette bütün müesseselerin birbiri ile temasta bulunarak, mesaiyi nizam ve inzibat altına almalarına elverişli yüksek bir organizme ihtiyaç vardır: İşte Büyük Meclis budur.

Büyük Mecliste üç türlü aza bulunur:

1 — Hükûmet reisi ile Roma'ya doğru faşist yürüyüşünü idare eden dörtler. Bunlar yaşadıkları kadar azadırlar.

2 — Memuriyetleri sebebinden Mecliste bulunanlar: Ayan reisi, korporasyonlar meclisi reisi, Hariciye, Adliye, Maliye, Maarif, Ziraat ve Orman ve Korporasyonlar Nazırları, İtalya Akademisi reisi, fırka umumî kâtibi ve iki muavini, hususî mahkeme reisi, Ziraat ve sanayi konfederasyonları reisleri, Ziraat ve sanayi sendikalarının reisleri.

3 — Fevkalâde azalar: Millî davada hizmet edenlerle mütehassıslar arasından seçilen yirmi kişi.

Meclise hükûmet şefi reislik eder. Meclis, parlâmento ile hükûmetten tamamen ayrıdır.

Faşist devletin kanunları, Fransız ihtilâlinin fertçi prensiplerine karşı, cemiyetin organizasyonu prensibini koymuştur.

Sendikalara gelince, her yerde mahallî bir sendika, her vilâyetin bir sendikalar federasyonu, daha umumî olarak ta bir sendikalar konfederasyonu vardır. Sendikalar konfederasyonu ticaret, sanayi, ziraat, nakliyat ve bankalar içindir. Beş amele, beş patron, bir de serbest meslekler konfederasyonu kurulmuştur: Artistler, avukatlar, edebiyatçılar, doktorlar ve saire.

Zıt kategoriler arasında say münasebeti kollektif ve mecburî mukavelelerle tanzim olunur. Bütün ihtilâflar say mahkemesine gider. Tekmil sendika kuvvetlerinin elbirlikteliği ise korporasyonlar millî meclisi tarafından temin olunmaktadır.

*
* *

Faşist ahlâkı

«... Bütün riyakârlıklardan ve an'anelerden kurtulmalıyız: Çok kolay görünen bu iş, gündelik hayata tatbik olunduğu zaman pek zordur. Kendi kendimiz üzerinde işlemek, kendi kendimizi kontrol etmek, en cazip davetlerden kaçmak, dün sevdiğiniz şeyleri bugün istihfaf edebilmek lâzımdır.

«... Davaya hizmet eden, hatta liyakatli de olan bazı fertler hakkında, bu fertler zarurîdirler gibi, bir fikir uyandırıldığını görüyoruz. Bu fertlere karşı gösterilen ihtisash sevgi hepsinin bir te kiradeleri ve bir tek şefleri olduğu esasını unutturuvermektedir: Mussolini! hiyerarşi, fertlerin şahsî mevki edinmesine yarar bir vasıta olmamalıdır.

«... Toplanışlarınızı, şarkılarınızı ve seslerinizi seviyorum: Çünkü bunlar ihtirasımızın şarkıları, biraz âsı ruhlarımızın sesleridir. Fakat size derim ki, şimdi biraz da, bugünün mes'uliyetini hissedebilmek için, susmasını öğrenmeliyiz. Hepimize düşen mes'uliyetin ne olduğunu düşünecek olsanız, şarkılarınız dudaklarınızda ölecektir. Fakat ruhlarınızı dolduracaktır.

«Bugün önümüzden geçen amele yığınlarının gözlerine baktım: İçlerinden bir çoğu inanıyor ve istiyor. Bir çoğu da ne inanabilir, ne de isteyebilir. Fakat onların gözlerinde de, henüz müphem, bir bekleyiş ve bir rıza ışığı vardır. Bu bekleyişi boşa çıkarmamak lâzımdır.

«... Millet, istihsal ve sınıfların elbirlikteliği: İşte bizim sendikacılığımızın üç esası! Fakat bunun için uzun bir terbiye lâzımdır. Ameleye, iktisadî mücadele organizmini inşa etmesini isteyen ve bilen sanayicinin millî hayata zarurî bir unsur olduğunu, sanayiciye, amelenin büyük mücadelede bırakılmaz ve ayrılınmaz bir zaruret olduğunu öğrete-

ceğiz. Eğer her hangi biri hodbinlik gayretine kapılırsa, umumî menfaatlerin müvazenesi bozular. Hepsini inzibat altına alacağız.

«... Dikkat ediniz: Ben işliyen ve çalışanlar yığınınından korkmuyorum. İstihsal edenlerden korkmuyorum. Vatanımızın güzelliğine ve hayatına inananlardan korkmuyorum. Sahte fikir adamlarından, hasta, ahmak ve riyakâr olanlardan korkuyorum. Fikir adamı dediğim zaman, zekâ, adamını murat etmiyorum. Boyuna *eğer, fakat, bununla beraber ve belki* lerle konuşan sahte ve riyakârları anıyorum. Bunlar ne mücadele, ne harp, ne ölüm, ne de lâzım oldukça kendi fikirlerini müdafaa etmek için öldürmenin güzelliğini anlamışlardır. Bunları ben bütün mücadelelerin pusucuları gibi telâkki ederim. Onlar önünüzde tapınır gibi eğilirler; sizi Romalıvari, Rusvari, Türkvari, İngilizvari, her türlü selâmlamağa hazırdırlar. Elverir ki hesap ve menfaatleri yolunda olsun.

«... Hatip, şahsîcilikten ve rakiplik ihtiraslarından bahsetti. Birincisi ikincisinden daha tehlikelidir. Bizde fırkalar olmadığı için, bir tek olan fırkamızın içinde böyle mücadeleler olmak mukadderdir.

Çare? Bir tek yol vardır. Hepiniz şunu söylemek cesurluğunu kendimizde bulmalıyız: Bir tek adamın, şefin haricinde, hiçiz, yalnız o vardır, hiç kimsenin hususî bir mevkii yoktur, demekliğimiz lâzımdır ve her-

kes, hepimiz, faşizmin hareketine bir saniye fasıla ve hâlel gelmeksizin, kaybolup gidebiliriz.

«... Eğer bir gün kendinizi meyus gibi hissederseniz, cesaretiniz kırılmışsa, odanıza kapanınız, önünüze faşizmin güzel kitabını alınız, o kitap ki bir tekdir, Mussolini'nin nutuklarıdır; bunları okuduğunuz zaman yalnız bir fırkanın adamları değil, bir fikrin havvâ-rileri olursunuz.

«... Herkes tarafından hor görülmeğe gözyumabilmek, her şeye rağmen faşizmi müdafaa etmek, mücadeleyi her ne pahaya olursa olsun kazanmak cesareti: Yani namusluluk, fakat kelimenin adi mânası ile değil, her günün namuslusu, her saatin namuslusu, her dakikanın namuslusu!

Bir Sofra

Geniş bir sofraya, beyaz örtü üstünde kırmızı gül yığınları, Mussolini'nin ziyafetindeyiz. Yanıma genç bir adam düştü ve kendini takdim etti: Korporasyonlar Nazırı! 30 la 35 arasında tahmin edebilirsiniz.

İjiyen gençlik yaşını nasıl uzatmışsa, ihtilâller çocukluk yaşını öyle ufaltmıştır. İngiltere'de 70 yaşında henüz genç olduğu gibi, Rusya ve İtalya'da 20 yaşında adam olunur.

Mussolini bize demişti ki: «Bütün ihtilâller mistik ile başlar. Politika safhasından geçer ve idarecilikte biter. Faşist ihtilâli politikadan vazgeçemez. Fakat onun idarecilikte donmasına da meydan veremem. İnsanlardan fedakârlıklar, feragatlar, ihtiraslı bir çalışkanlık ancak bu mistik devirde istenebilir ve alınabilir.»

Bu sözden bahseden bir Fransız: «Bizim ihtilâl idarecilikte doğmuştur. Artık liberal mistiği zayıftır!» diyordu.

Akıl her zaman başta ise de, inkilâplarda mistik ve ihtiras biraz da yaştadır. Rus ve İtalyan inkilâpları, devlet ve müessese cihazlarını istedikleri gibi yürütmek için eski an'anelerden gelen, kırtasiyeciler ve donuk idareyi

gençlerinin kontrolü altına koymuşlardır. Liberal ve demokrat hükûmetleri tenkit ederken: «— Düşününüz ki on senede yeni adam yetiştiremediler!» diyen faşizm reisinin en büyük kuvvetlerinden biri, kendi unsurunu gençlikten yuğurmasıdır.

Çocuktan itibaren herkese vazife verilmiştir; herkes inzibat ve kontrol altına alınmıştır; kabiliyetler yarışa çıkarılmıştır; her faşist, hiç bir zaman konuşmadığı şefi her an yanbaşında hisseder olmuştur. Yeni unsur böyle yetişmiş, idare kadrosunun inkılâba karşı mukavemeti böyle kırılmıştır.

Delaisi, bir memlekette nizamsızlık cereyanlarının istikrarsız unsurlar tarafından nakloldüğünü ve yayıldığını söyler. Bir insan ki yerini ve işini bulmuştur; çalışır ve kazanabilir, nizamı müdafaa edecektir. İstikrarsız unsur, menfaatlerini kaybetmiş olanlar, yerlerini bulmamış olanlar ve bilhassa, gençlerdir. Faşizm, küçük yaşta çocuktan itibaren bütün genç İtalyan neslini kadrosu içine alarak onları kararlaştırmıştır. Her çocuk ve genç bir vazife ile bir yere bağlıdır. Faşizmin muvaffakiyeti, bu neslin istikbali demektir.

Kadroda ancak vazife vardır. Vazifenin karşılığı para değil, yirmi ile otuz arasında şeflerden olabilmek, millî davanın bir parçasını kendi elinde hakikatleştirmek imkânıdır.

Çocuk ve genç şefin rehberliği altındadır. Yalnız başına bırakılan eski idare adamının

menfisi o kadar çoktur ki, onunla uğraşmaktansa, boyuna müspet veren bir gençle yorulmak daha iyidir. Mussolini'nin başa geçirdiği gençlerden çoğu, faşizm inkilâbı başında talebe idiler.

Kendi kendime hayale düşünüyorum: Bütün İstanbul ve Anadolu orta mekteplerinin ve liselerin son sınıflarına köy terbiyesi esaslarını gösterir bir ders koyuyoruz. Basit bir ders, Türk köylüsü için lâzım olanın en basitleştirilmiş: Her çıkan çocuk köye gidecek, eski köy hocasının yerini alacaktır. Köye ayak bastığı gün fırkanın kadrosu içinde ve gözü altındadır. İstikbal, ilk kademedeki ve ondan sonraki kademelerdeki muvaffakiyete bağlıdır. Farzedelim bu gencin vazifesi bize bitsiz, yıkanmasını, yemesini bilir, sıtmasını karşılar, ağaç yetiştirir ve ağaca bakar, pulluk kullanır bir köylü vermektir. Köy kanununun köyde fırkacı rehberidir. İnkılâbın parolası köye bu genç vasıtasile girer. Bu genç köy ekmeği ve köy katığı ile beslenecek ve köy odasında yatacaktır. Sevmediği köyün sevilir, rahat etmediği köyün rahat edilir, konuşmadığı köylüyü konuşulur hale getirecektir.

Hayalim normal kelimesi altında inkılâp heyecanını dondurmağa çalışan idareciliğe gidiyor. Hiç bir zaman Türkiye'de bu kadar büyük, düşündüğünü, istediğini, yaptığını bilir fırka ve hükûmet adamları görülmemiştir. Bu şefler ve arkadaşları her

yeni ve iyi fikre açıktırlar; her muvaffakiye-
tin yardımcısıdır. Enerjilerine hudut yok-
tur. Fakat onların enerjisini ta toprağın içine
kadar yüzdürecek idareyi henüz tam kurama-
dık. Kuvayi milliye zamanı İstanbul'da oturan
bürokrasi Anadolu demiryolu köprülerinin
sağlamlaşıp sağlamlaşmadığını iyice yokla-
yıp anladıktan sonra trene bindi; Ankara'ya
ve vilâyetlere geldi. Kakkı müktesep, kıdem-
ler, siciller, memurin kanunları, daha bin tür-
lü taktikle yerleşip kökleşti. İskelet büyüdü,
ruh ise kabuklaştı.

Bürokrasi ile inkılâp idareciliğinin farkı, bi-
rinin mütemadiyen mazeret ve mukavemet,
ötekinin mütemadiyen çare ve hareket me-
kanizmaları olmalarıdır. Millî davanın hiç bir
işinde ne mazeret, ne de çaresizlik tanıma-
mak: İşte Kemalizmden bizim anladığımız
budur.

1918 de Türkiye'nin mahvoluşunu kabul et-
mek için bin mazeret, kurtuluş için ise bir tek
çare vardı: Bu çare Kemalizm inkılâpçılı-
ğıdır.

Şef ve arkadaşlarının doğrudan doğruya
ellerine aldıkları işlerden bir ikisi, meselâ
yalnız para politikasının zaferine bakınız. Bu
politikadaki radikal tedbirlerin hepsi, kırtâ-
siyeciliğin formalitelerinin ne kabına, ne de
kalıbına sığabilir.

Düşüşü tabii zannolunan parayı kurtar-
mak, ömürlerinde yalnız korunmak ve kurta-

rılmağa alışmış olanların akılları ile imkânsızdır. Fakat Türkiye'yi kurtarmış olanların kafaları ile zor bile değildir. Bugün hükümet ve fırkanın uğraşacağı başlıca dava, bilmem kaçınıcı tabakada başlayan, fakat alt tabakada bütün memleketi kaplıyan bürokrasinin ruhunu değiştirmektir.

Hükümet ve fırka, ergeç, bürokrasinin katı kabuğunu kıracaktır. Bürokrasinin tasfiyesi ve itaatleştirilmesi, kafalaştırılması ve şuurlaştırılması, genç teknik, genç heyecan ve genç kafanın emrine verilmesi bizim için bir gün başlıca parola olacaktır. Mekanizmanın her köşesine sokacağımız kontrol ve idare unsurlarımızı ancak fırka yetiştirebilir.

Mütehassıs istemiyen, mütehassısa engel olan, işlerimizi ağırlaştıran, hep bürokrasidir. Bu yalnız bizde değil, her inkilâpta böyle olmuştur. Moskova, eski idare unsurlarının sabotajına, menfi bozgunculuğuna karşı senelerce mücadele etti. Bu mücadele belki dahilî harpler kadar çetin olmuştur. Çünkü bürokrasi ne itaatsizlik ne de karşı koyma silâhını kullanır; söylemez, hareket etmez, ses çıkarmaz, gülmez, ağlamaz, fakat ... yapmaz!

Mussolini, benim iş vereceğim insanda akıldan, tecrübeden, zekâdan evvel aradığım şey, adamlıktır, karakterdir, diyor.

Demagoglar Moskova ve Roma'da kaybolmuş bir cinstir. Kürsü tekerlemesi unutulmuş

bir san'attir. Eski Darülfünun rektörü Neş'et Ömer Bey bir profesörün:

— Kaç Darülfünununuz var?

Sualine,

— Bir... Fakat Ankara'da ayrıca bir Hukuk fakültemiz var.

Cevabını verdiği zaman, profesör:

— Nasıl? Her fakülteden bir, yalnız Hukuk fakültesinden iki!

diye dona kaldı. Tabii bu profesör bizim eski mecelle adliyesi kadrosunu genç hukukçu kadrosu ile, medreseyi mekteple değiştirmek için buna hususî bir ihtiyacımız olduğunu bilmez. Fakat bizde hiç kimseye bir fikir devleti olan yeni ve garplı Türk devletinin fikriyat ocağı olan Darülfünunumuzun fakirliğini izah edemeyiz.

Ne büyük şefin arkadaşları, ne de inkilâp mefkûrecileri salâhiyet ve enerjide kusurludur. Türk inkilâbının *Türk kurtuluşu* ismini alan idealinin hakikileşmesini geciktiren, aksatan bütün engelleri merhametsizce ortadan kaldıracaklarına en büyük şahit, ortadan kaldırmış oldukları *mazidir*. Bunun içindir ki Mussolini Türk inkilâbından bahsederken:

— Tarihin en büyük ihtilâllerinden biri! demiştir.

Sarayı kaldırdık. Sarıkla medreseyi kaldırdıksa şapka altındaki medreseyi bir daha gözden geçirmeliyiz. Babiâliyi, zihniyet olarak, tenkil etmeğe ise tekrar ve kökünden başlayacağız.

Biz şimdiki safhasında da, Kemalizmin Kuvayi milliye canlılığını ve radikallığını istiyoruz.

Devlet Eseri

Daha 1920 de Roma'yı dolaşmak için okuduğunuz rehber size şunu hatırlatırdı: Akşam geç vakit Roma dışında kalmayınız; gün batmadan şehre giriniz.

Roma'nın etrafı, ta eski asırlardanberi işlenilmemiş, körleşmiş ve çölleşmiş bir kır idi. Hiç bir ziraî kıymeti olmadıktan başka bataktı; sıtma ocağı idi.

İşte otomobillerle bu kırların, topraklaştırıldığını, faşist tabiatını görmeğe gidiyoruz. Kurutulan bataklık 800,000 dönümdür.

Bir tarafta kanallar, irva ve iska için dev gibi makineler çalışıyor; bir taraftan her yeri dolduran sayısız ağaç köklerinin her biri oyularak içine barut konup atılıyor; ikide bir tam bir harp manzarası görüyoruz. Diğer taraftan katı ve kör toprak makinelerle devriliyor. Kırın her yanına yeni köy evleri yapılmıştır. Ziraî tetkik istasyonlarına, hayvan istasyonlarına rastlıyorsunuz.

Çölün tabiatleşmesi bitmiş gibidir. Tarihî ve efsanevî Roma kırı bir iki sene sonra kırk elli bin köylü barındıran, buğday ve her cins mahsul veren tarlalara bölünmüş olacaktır. Bir tepeden baktığınız vakit diyorsunuz: Bu-

nu ancak devlet yapabilir ve yepyeni kafada bir devlet!

Gaye şudur: İtalya, İtalyan ekmeği yiyecektir. Hicrete muhtaç olduğumuzu söylediğimiz zaman, İtalya'da işlenmemiş, boş toprak gösterilmeyecektir.

Mussolini buğday politikasına herkesi şehirdeki bahçesinin bile muayyen bir kısmına buğday ekmeğe mecbur tutmakla başladı. Çiçek tarhları söküldü. Kaba buğday tohumunu demokrasinin gözyaşları suladı.

Brendizi'den çekilirken bütün kırlarda gördüğünüz evlerin hepsi de yine demokrasinin gözyaşları ile sıvanmıştır. Liberal kanun esasî, hiç bir köylüyü evini zorla badanalatmağa yalnız cebretmez değil, cebredeni hapsederdi.

Bir İngiliz doktoru sıtmanın muayyen bir sinek tarafından naklolunduğunu Ostiya'da bulmuştur. Hattâ sineği Londra'ya götürmüş, çocuğunu sokturmuş ve davasını öyle ispat etmiştir. Daha 1920 de Türk sefaretinde bulunan memurlarımız, sıtma korkusu ile Ostiya'yı gidip görmemişlerdir.

Şimdi yalnız bataklık kurutulmuş değildir. Burada Roma'nın yazlığı ve plâji olarak 50 bin nüfuslu yeni bir şehir yapılmıştır. Mükemmel bir otomobil yolu Roma'yı Ostiya'ya bağlıyor. Yapılmak üzere olan uzun iskeleye en büyük vapurlar yanaşacak, yolcular yirmi dakikada Roma'ya geleceklerdir. Roma deniz

kenarı şehri olmuştur. Ostiya'da artık liberal ve demokratik idarenin sivrisineği vızlamıyor.

Brendizi'nin en pis şehirden en temiz şehir olması, Bari'nin bir kaç senede bir kaç kere büyümesi, trenlerin vaktinde kalkıp vaktinde gelmesi için liberal ve demokratik devletin neden ortadan kaldırılması lâzımgeleceği sorulabilir. Fakat Anglosakson demokrasisinde milletin yaptığını, o kemali bulmamış memleketlerde ancak devlet yapabilir. Halka verilen serbest intihap hakkı demokrasinin belediyeler hakkındaki nazariyelerine tamamen uymakta ise de, şehirlerin pisliğini, sıhhatsızlığını, geriliğini, haraplığını menedememektedir.

Roma büyümüştür. Faşistler kırlardan insan akararak şehirlerin kalabalıklaşmasına aleyhtardırlar. Kır adamı bir defa şehre geldi mi, bir daha köye dönmez. Onu henüz köyde iken orada durdurmak, sinema, radyo, elektrik gibi medenî vasıtaları köye göndererek şehir hasretini gidermek gerektir. Faşistler yalnız Roma'yı büyüttüler. Çünkü devlet merkezi, yalnız bir şehir değildir; devletin organıdır. Büyük, kuvvetli ve kültür ocağı olmalıdır. Mussolini Roma şehrine her belediyeden hisse aldığı gibi, devlet bütçesinden de bizim para ile senede on milyon liraya yakın yardımda bulunmaktadır.

Roma gibi karakterli bir şehir tanınmaz hale gelemez. Fakat faşizmin on senede Roma şehrinde yaptığı, yapılacak olanın azamisi-
dir, denebilir.

Bir insan çamurundan yeni cemiyet cevheri-
nin nasıl çıktığını da Romanın yeni bir mahal-
lesinde gördüm. İtalya'da ucuz ev yapmak ve
halkı yerleştirmeye uğraşan enstitüler var. Bu
enstitülerden birinin reisi mimarlar sendikası
reisi ve o sıfatla meb'us olan zattır. Yalnız bu
enstitü 80,000 nüfusu çatılamıştır.

Enstitü yirmi beş sene müddetle ve yüzde 7
faizle para bulur; mesken yapar. Hükûmet
içtimai yardım bütçesinden faizin yarısını ve-
rir. Mesken istiyen ayda bizim para ile yirmi
yirmi beş lira vererek ev sahibi olur.

Bu mahallede çatısızların ve işsizlerin bir
binası vardır. Kapısında iki faşist genci duru-
yordu. Bu iki genç içerdekilerin, ki en küçük
ve pis tabakadandır, temizliğine, inzibatına,
yemesine, içmesine, yıkanmasına bakmağa
memurdurlar. Doğan çocuk binanın içindeki
doğum odasında faşist genç kadınların kuca-
ğına gider. Büyüdüğü zaman mahalledeki
mektetin faşist hocasının karşısına oturur.
Biraz büyüdü mü, Balila olur; sonra genç fa-
şist, sonra faşist!

Halk çocuğunun anasının karnından çıkar
çıkamaz yattığı beşik, fırka kucağıdır.

Bir yeni cemiyet başka türlü yuğrulamaz.
Roma'nın yeni mahallelerinde liberalizm ve

demokrasiye aykırı bir çok şeyler görse de 1921 anarşisinden, fakirliğinden, gevezeliğinden, başıboşluğundan hiç bir eser görmedim.

Demokrasinin arkasından Ostiya'nın sivri-sineği, Roma kırının batağı, İtalyan ahlâkının inzibatsızlığı, İtalyan sokağının pisliği kalktı ve İtalyan milliyetperverinin eğilmiş başı yukarı kalktı.

SON

